

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA TEORIE KULTURY (KULTUROLOGIE)

OBOR: KULTUROLOGIE

Wanda TOADEROVÁ

**VÝVOJ ČESKÉHO JAZYKA V KONTEXTU
SOCIOKULTURNÍCH ZMĚN S DŮRAZEM NA
JEHO SOUČASNÝ STAV**

**Development of the Czech Language in
Context of Socio-cultural Changes with
Emphasis on Current State**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VEDOUCÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE: PhDr. Ondřej Hubáček

PRAHA 2007

P r o h l a š u j i ,

že tuto předloženou diplomovou práci jsem
vypracovala zcela samostatně a uvádím v ní
veškeré prameny, které jsem použila.

V Praze dne 13.12.2007 *Ten!*

OBSAH

1. Úvod

2. Co je to řeč?

3. Co je to jazyk?

4. Lingvistická antropologie

5. Sapir-Whorfova hypotéza

6. Vývoj českého jazyka

6.1 Staroslověnština

6.2 Počátky českého jazyka

6.3 Jazyk 13. a 14. století

6.4 Husitské období

6.5 Čeština v době humanismu

6.6 Český jazyk a Národní obrození

6.7 Čeština do poloviny 20. století

5.7.1 Pražský lingvistický kroužek

6.8 Český jazyk po 2. světové válce a v komunismu

5.8.1 – Ústav pro jazyk český

6.9 Porevoluční období – 90. léta 20. Století

7. Současný stav českého jazyka

7.1 Nová slova a fráze – neologizmy

7.2 Vliv elektronických médií

7.3 Slangy a profesní jazyk

7.4 Smrt jazyků, hrozí i češtině

8. Dva hlavní názory na vývoj jazyka

9. Výzkum

9.1 Úvod - představení problému

9.2 Formulace hypotézy

9.3 Stanovení výzkumné metody

9.4 Výběr vzorku

9.5 Získávání dat

9.6 Dotazník

9.6.1 Jazykový "test"

9.7 Výsledky a jejich rozbor

9.8 Závěr

10. Závěr

Seznam použité literatury

Summary

Shrnutí

**" . . . v krizi není jazyk, ale jen
někteří jeho uživatelé. . . "**¹

¹ (Petr Vybíral, dostupné na WWW:
<http://www.vtm.cz/Modules/Common/Print.aspx?Id=4533&sid=6>, 4.12.2007)

1. ÚVOD

Téma své diplomové práce jsem si vybrala z prostého důvodu – mám ráda český jazyk a fascinují mě jeho změny.

Jazyk zde ovšem nepředstavuji jen jako předmět jazykovědy, ale hlavně jako kulturní jev. Jazyk je součástí kultury, je jejím nástrojem. Není to ale nástroj v pravém slova smyslu, nelze ho vyhodit a koupit si nový. Tak jako státní hymna není písnička, která se dá kdykoliv vyměnit.

Ten, kdo občas sleduje televizní debaty nebo čte novinové komentáře, musel alespoň jednou narazit na téma „Současný stav naší mateřštiny“. Člověk by mohl mít pocit, že se děje něco mimořádného, že se za pár let česky už snad ani nedomluví. Často se mluví o krizi českého jazyka.

Existuje spousta lidí (a patřím mezi ně), kteří vývoj českého jazyka sledují, všímají si, jak se mluví na ulici i v televizi, jak se zcela evidentní chyby objevují v novinách, jak spousta lidí, kteří mluví na veřejnosti neumí dát sice dohromady složitější souvětí, ale s oblibou používá množství floskulí, klišé či amerikanizmů. Někdo je tímto vývojem pohoršen, jiný nadšen.

Opravdu se děje s českým jazykem něco, co nikdy v minulosti? Opravdu je nutné se o něj bát? Je jazyk něčím, co by se mělo, stejně jako například královské korunovační klenoty zakonzervovat a s největší opatrností uchovávat v přísných podmínkách? Jaká čeština je ta „správná“, ta, která už by se více

neměla měnit? Ta z 13. století, ta kterou se mluvilo v humanismu nebo ta prvorepubliková?

Ve své diplomové práci nejprve vysvětlím základní pojmy jako je jazyk a řeč.

Dále se budu, pouze stručně, zmiňovat o základních osobnostech světové antropologie, kteří se věnovali její významné subdisciplíně – lingvistické antropologii. V této souvislosti se nelze nezmínit o Sapir – Whorfově hypotéze lingvistického relativismu. Pokusím se popsat její základní teze a reakce na ni.

Další kapitolou bude "Vývoj českého jazyka". V té se budu věnovat jednotlivým obdobím české historie, která ovlivnila český jazyk. Snažila jsem se zdůraznit právě ty události, které na naši mateřštinu působily největší měrou, ať už to byla doba Jana Amose Komenského, období Národního obrození nebo 90. léta minulého století. A protože toto není jazykovědná práce, kladla jsem důraz spíše na změny jazykové kultury. Do této kapitoly jsem zařadila i založení Pražského lingvistického kroužku a Ústavu pro jazyk český.

V následující kapitole se pokusím popsat český jazyk posledních let – jak vypadá jeho slovní zásoba, co má na jeho stav velký vliv, jak rychle se mění a jestli je opravdu v ohrožení. Také uvedu pár příkladů profesních slangů a pokusím se popsat, jak dané profese k jazyku přistupují.

Dále jsem se snažila rozdělit společnost podle jeho vztahu k vývoji jazyka – jsou to vlastně dvě hlavní skupiny se zcela odlišnými postoji, skupina liberální a konzervativní.

V závěru budu prezentovat svůj výzkum týkající se opět vztahu k českému jazyku, jeho vývoji

a změnám. Formulovala jsem hypotézu, vycházející z jistého kulturního stereotypu. V rámci tohoto výzkumu jsem také vytvořila jakýsi "jazykový test", v němž jsem ukázala často kritizované jevy současného jazyka.

Snahou této diplomové práce je podívat se na jazyk, jako na něco, co denně používáme, snažit se vyzdvihnout okamžiky, jevy a situace, které ho ovlivňují. Český jazyk je prý v krizi. Pokusila jsem se tedy očistit od této viny český jazyk a veškerou zodpovědnost vložit do nás, do lidí, kteří češtinu používáme a tvoříme.

2. CO JE TO ŘEČ?

„Řeč je specificky lidskou činností, která je založena na používání slovních i neslovních výrazových prostředků v procesu komunikace; řeč je slovní vyjádření myšlenek“ (Encyklopedický slovník, 1993, str. 954)

Termín „specificky lidská“ je jistě na místě, ačkoliv známe termín „řeč zvířat“. Je pravda, že mezi spoustou zvířat můžeme pozorovat jisté formy dorozumívání, pomocí nichž si sdělují informace týkající se např. potravy či blížícího se nebezpečí. Tyto dorozumívací systémy jsou vizuální, pachové či akustické (někdy i kombinované). A i když jsou některé z nich obdivuhodné a dokonale funkční, něco jim chybí. To, co činí lidskou řeč jedinečnou – spojení s myšlením. Zvířecí řeč není součástí vědomí, jsou to jen biologické signály.

Lidská řeč je také výjimečná principem dvojí artikulace, tzn., že se výpověď dá rozdělit do slov a slova dále do hlásek (Černý, 1998).

3. CO JE TO JAZYK?

„Jazyk je soubor vyjadřovacích a sdělovacích prostředků vlastní příslušníkům určitého lidského společenství...“ (Encyklopedický slovník, 1993, str. 467).

Jazyk je nezbytný pro každou společnost, díky jazyku předáváme dalším generacím znalosti, hodnoty, zkušenosti, je důležitý pro rozvoj kultury - je její hlavní a také neuspořádanější a nejsystematičtější součástí (Murphy, 2006).

„Jazyk se neshoduje s řečí, jejíž je pouze určitou, třebaže nejdůležitější částí. Je zároveň společenským produktem schopnosti řeči a souborem nutných konvencí, přijatých společenským útvarem proto, aby se užití této schopnosti jednotlivci umožnilo“ (de Saussure, 1996, str. 46).

Vyspělost a složitost společnosti nezaručuje vyspělost a složitost jazyka, tzn. že by takzvané primitivní společnosti používali jednoduchý jazyk (co se gramatiky týče) (Murphy, 2006).

Jedinému člověku se dostal dar *logu*, jen on prostřednictvím něj může sdělovat svá přání, pocity, vyjadřovat své ideje, otevírat nové problémy, tázat se, odpovídat, vymýšlet nová řešení... Může svým mluvením nepřítomné činit zjevným, takže je i někdo jiný vidí před sebou. Cokoli míní, může tak sdělovat, ba ještě víc: tím, že se dovede takto dorozumívat, existuje vůbec jen mezi lidmi nějaké mínění společného, tj. společné pojmy, a především ty společné pojmy, které umožňují lidské spolužití bez vražd a zabíjení, v podobě společenského života, v podobě nějakého politického zřízení, v podobě hospodářského života, rozčleněného dělbu práce.

To všechno vězí v té prosté výpovědi, že člověk je živočich, který má řeč (Gadamer, 1993).

4. LINGVISTICKÁ ANTROPOLOGIE

Lingvistická antropologie je významnou subdisciplínou sociální a kulturní antropologie. Studuje vztahy jazyka, kultury a myšlení, zkoumá jazyk jako součást kultury a determinanty lidské činnosti (Soukup, 2005).

Ten, kdo jako první vyzdvihl znalost místního jazyka při antropologických terénních výzkumech, byl americký antropolog Franz Boas.

Lingvistickou teorii rozpracovali a na Boase navázali zejména jeho žáci (kteří se na rozdíl od Boase, který byl předtavitelem difusionismu, řadí mezi konfiguracionisty) – např. A. L. Kroeber, Margaret Mead, Clark Wissler a Edward Sapir. Jeho práce a přínos lingvistické antropologii je popsána v kapitole 5. **Sapir – Whorfova hypotéza.**

Americká lingvistická antropologie ovlivnila zkoumání vztahu jazyka a kultury ve i francouzské sociální antropologii – C. Lévi-Strauss integroval antropologické, lingvistické a sémantické přístupy ke studiu kultury. "V jistém smyslu je dokonce možné vest paralelu mezi vývojem Lévi-Straussových názorů a rozvojem strukturální lingvistiky" (Soukup, 2005, str. 461).

V britské sociální antropologii položil základy lingvistické antropologie anglický etnolog polského původu B. Malinowski. Zabýval se jazyky "primitivních" národů v Tichomoří a došel k podobným závěrům jako Sapir s Whorfem při konstituování jejíh hypotézy jazykového relativismu. Domníval se, že jazyk, kterým mluví tyto "primitivní" národy plní funkci jakési výzvy k akci a trval na studiu takových

jazyků v těsné souvislosti s kulturou a životními podmínkami, ve kterých tyto národy žijí. Na Malinowského navazovali zejména představitelé britské tzv. kontextové lingvistiky² – hlavně J. R. Firth (Černý, 1996).

Právě kontext hrál důležitou roli v dalším vývoji lingvistické antropologie. Interdisciplinárně orientovaný směr antropologických výzkumů, představován etnografií řeči (etnografií komunikace) se zabýval problematikou užívání jazyka v konkrétním kulturním kontextu³. Tím má etnografie řeči blízko k symbolické a kognitivní antropologii (Soukup, 2005, str. 567–568).

Důraz na studium kulturního kontextu přetrval v lingvistické antropologii dodnes – zejména pak ve Spojených státech (ibid).

² Kontextová lingvistika, jejíž zakladatelem byl právě Firth, kladla zvláštní důraz na „estetické a antropologické aspekty jazykových jevů a na úlohu kontextu v jazykovém významu“ (Černý, 1996).

³ D. H. Hymes, který položil základy etnografie řeči, vytýkal tradiční sociolingvistice a etnolingvistice studium funkce řeči z hlediska vlastností, které jsou považovány za univerzální. Podle něj je třeba studovat rozmanitost řečových aktů v různých společnostech a klást důraz na výzkum funkce řeči (Soukup, 2005).

5. SAPIR-WHORFOVA HYPOTÉZA

Vztah jazyka a myšlení zaměstnává vědce již velice dlouho, přesto nejsou výsledky bádání vyčerpávající. Je to dáno složitostí myšlení, ale také faktem, že myšlení nelze pozorovat přímo, ale pouze prostřednictvím jazyka.

Od první poloviny 20.století se prosazuje zkoumání jazyka jako nezbytné podmínky myšlení – jakékoliv lidské poznání je strukturováno jazykem.

Jedna z nejradikálnějších teorií je teorie „jazykového relativismu“ – Sapir-Whorfova hypotéza. Je zároveň jednou ze základních etnolingvistických tezí.

„... tvrdí, že mateřský jazyk má zásadní význam pro naše chápání vnějšího světa. A protože se jazyky mezi sebou značně liší, znamená to, že kolik existuje jazyků, tolik máme i různých světů, v nichž žijeme“ (Černý, 1996, str. 403).

Jedním z prvních, který se zabýval vztahem jazyka a chování, byl Sapirův a Whorfův učitel, americký antropolog německého původu Franz Boas. Jeho žáci teorii jazykového relativismu systematicky rozpracovali ve dvacátých a třicátých letech 20. století (Soukup, 2005).

Edward Sapir (1884 – 1939) byl americký lingvista, etnolog a kulturní historik a antropolog a spolu s Bloomfieldem je považován za zakladatele amerického strukturalismu. Sapir se zabýval indiánskými jazyky a významně tak přispěl s rozvoji moderní lingvistické antropologie.

Ve svých pracích došel postupně k těmto názorům:

1. Mateřský jazyk je výtvozem společnosti, odráží objektivní realitu, na druhé straně je to systém,

ve kterém jsme vychováváni a ovlivňuje způsob, kterým chápeme okolní svět.

2. Lidé, kteří jsou vychováni v různých jazykových prostředích, vnímají různě okolní svět.

3. Díky odlišnému poznávání světa jednotlivých jazykových skupin, existují různé světy (Černý, 1996).

Ovšem za hlavního autora Sapir – Whorfovy hypotézy je považován Benjamin Lee Whorf (1897 – 1941), americký lingvistický antropolog.

Ten se ještě při svém povolání inspektora u pojišťovny dostal do styku s indiánskými kmeny, naučil se několik indiánských řečí a po setkání se Sapirem odjel do Mexika a poté do Arizony, kde začal podrobně studovat indiánský jazyk kmene Hopi.

Sapir byl spíše jakýmsi mentorem. Whorf jeho jméno do názvu zakomponoval, aby bylo jasné (alespoň podle Whorfa), že byl Sapir prvním, kdo svými úvahami o jazyce hypotézu podnítil (Barnard, Spencer, 1996).

Whorf předkládá dva principy – „princip jazykového determinismu, podle něhož je způsob, jak myslíme, determinován jazykem, kterým mluvíme a princip jazykové relativity, podle něhož se rozdíly mezi jazyky musí odrážet v rozdílech světového názoru jejich mluvčích“ (Salzmann, 1997, str. 95).

Zatímco Sapir se více věnoval slovní zásobě jednotlivých jazyků, o které tvrdil, že její tvorba je adaptací na prostředí, Whorf se věnoval gramatice.

“Podle Whorfa je to především system jazyka – gramatika, která ovlivňuje způsoby lidského vnímání, organizaci zkušeností a vzorce chování”(Soukup, 2005, str. 358).

Podobně jako Benjamin Lee Whorf i Lucien Lévi-Bruhl uznával jasnou spojitost mezi gramatickou stránkou jazyka a tzv. primitivními lidmi. Na rozdíl od Whorfa interpretoval tuto skutečnost odlišně. Pro Lévi-Bruhla konkrétnost výrazů „primitivních“ lidí reflektuje jejich neschopnost, nebo přinejmenším nechuť, vytvořit výrazy pro abstraktní sféru. Podle Whorfa to ovšem znamená to, že tito lidé byli schopni myslet mnohem přesněji a logičtěji než ti, kdo mluví jazykem uzpůsobeným k popisu abstrakce. Lévi-Bruhlův a Whorfův přístup se také liší ve schematu, zda jazyk ovlivňuje myšlení či naopak. Lévi-Bruhl je zastáncem teze, že myšlení ovlivňuje jazyk, jazyk je tudíž jeho reflexí, ve které jsou gramatické kategorie vytvořeny na základě „primitivního“ myšlení. Whorfova hypotéza tvrdí pravý opak – myšlení je ovlivňováno předem danými lingvistickými kategoriemi a lidé myslí výhradně v těchto kategoriích, nikoli nezávisle na nich (Barnard, Spencer, 1996).

Nejjednodušším příkladem Sapir – Whorfovy hypotézy jsou lexikologické odlišnosti při srovnávání různých jazyků.

Provázanost jazyka a myšlení prezentují souborné (a velice spletité) příklady, kterými Whorf popisuje významové myšlenkové procesy původních obyvatel Ameriky pomocí frází či vět, kde se gramatické prvky jazyka jeví jako struktura. Pomocí této struktury jedinec rozumí situacím a procesům „svého“ světa. Komplexnost své hypotézy Whorf dokládá např. jednoduchým srovnáním anglického *he invites people to feast* a ekvivalentu v jazyce Nootka *bolilde-eaters-go-for-he-does*. Například v angličtině jde o větu s předmětem

a přísudkem, zatímco u Nootka jde o jediné slovo složené z kořene (to boil) a pěti přípon. Whorf při svém srovnávání angličtiny s jazykem Hopi pokládá otázku – je angličtina pro reflexi reality přesnější nežli Hopi? V angličtině se říká *I see that is red* nebo *I see that is new*, ale Hopiové vyjadřují předešlé *to see that* pomocí slov vyjadřující pocit, vnímání a druhou část slovy vyjadřující dedukci a evidenci (Barnard, Spencer, 1996).

Whorf zemřel v roce 1941 ve věku 44 let. Nemohl se tak střetnout s odpůrci své lingvistické teorie, kteří se po jeho smrti objevili – např. Feuer či Lenneberg (ibid).

Vyčítali mu zejména radikalizaci některých Sapirových tezí, u nichž Sapir připouštěl, že potřebují ještě více rozpracovat a také se nebránil jiným řešením.

Od 50. let 20. století s její poněkud méně vyhraněnou verzí pracuje symbolická antropologie, na její odkaz navazují i mnohé práce zabývající se vztahem mezi metaforou a percepcí, popřípadě vztahem mezi jazykem a kulturními modely v rámci psychologicky orientované antropologie – Holland, Quin (ibid).

Nicméně počet kritických zkoumání Whorfova ústředního argumentu je relativně malý. Je to zčásti zapříčiněno i tím, že argument sám představuje velkou výzvu pro náročnou cross-kulturní analýzu. Můžeme vůbec smysluplně oddělit jazyk od myšlení, a pokud ano, jak naložíme s nelingvistickými prvky mentálních procesů? Jakým jiným způsobem než v pojmech našeho vlastního jazyka, jeho gramatického a sémantického systému, popíšeme v rámci různých jazyků ony rysy, jež jsou

zodpovědné za odlišné způsoby myšlení?

Nejvýznamnější současné pokusy o polemiku se Sapir – Whorfovou hypotézou začínají právě těmito otázkami. Jeden z pokusů o jejich zodpovězení například pracuje s popisným termínem metajazyk.

K popisu jazyka není vhodné používat přirozeného lidského jazyka, protože je málo logický a značně nepřesný. Objevuje se proto názor, že by se měl používat jakýsi abstraktní, logický jazyk, který by byl vhodný pro sestavování přesných vědeckých definic. To měl být právě metajazyk. Prvním lingvistou, který se pokusil metajazyk sestavit, byl dánský lingvista Luis Hjemselev. Tehdy jeho pokus nebral nikdo vážně, dnes se ovšem ukazuje, že takovýto jazyk by výrazně některým vědcům (zejména při strojových překladech) pomohl (Černý, 1996).

Pokud by Sapir – Whorfova teorie o jazyku platila do důsledků, bylo by vůbec možné uskutečňovat terénní výzkumy? Byli bychom schopni alespoň částečně porozumět myšlení lidí, mluvících jiným jazykem? „Z dnešního hlediska se .. ukazuje, že Whorf v své hypotéze nadsazoval“ (Salzmann, 1997, str. 96).

6. VÝVOJ ČESKÉHO JAZYKA

V této části diplomové práce můžeme sledovat vývoj českého jazyka - jak změny naší mateřštiny úzce souvisí se změnami v naší společnosti, jaký vliv na jazyk měly důležité společenské, kulturní a politické události. V celé historii najdeme několik období, kdy český jazyk přežil díky velkému úsilí lidí, kterým na rodném jazyce záleželo, lidem, kteří nepovažovali naši mateřštinu za pouhý prostředek komunikace.

Tu nejzásadnější změnu prodělala čeština v 11. století - vstoupila mezi jazyky písemné.

6.1 Staroslověnština

Nejstarším jazykem, kterým se na našem území psalo, byla staroslověnština. Psalo se tehdy hlaholským písmem⁴, které bylo později nahrazeno písmem mladším, graficky jednodušším a pohodlnějším - cyrilicí.

Zajímavé je, že už tehdy byl v některých textech hlavním tématem samotný jazyk.

Například Konstantin (později přijal jméno Cyril), filolog a velká osobnost byzantské mise, se ve svém *Předzpěvu k evangeliu* zamýšlí nad překladatelstvím - nad jeho ideálem krásy a výstižnosti (Čmejrková, Daneš, Kraus, Svobodová, 1996).

⁴ Písmo hlaholské sesavil Konstantin s Metodějem pro první slovanský spisovný jazyk na základě malé řecké abecedy. Některé znaky si "půjčili" z jiných abeced (Cuřín, 1985)

Staroslověnština, která „bojovala“ s latinou, byla nestarším slovanským spisovným jazykem a na našem území se v úloze jazyka bohoslužebného, literárního a právního udržela více než 200 let, od 9. do konce 11. století. Jeho posledním známým střediskem byl Sázavský klášter, odkud byli slovanští mniši v roce 1097 vyhnáni. Staroslověnština byla nahrazena latinou.

Byl to společný jazyk všech Slovanů, po latině a řečtině se stal třetím mezinárodním jazykem v Evropě.

Může se zdát, že období, kdy se staroslověnština objevovala na našem území, je krátké a nevýznamné. Není tomu tak – pomohla probudit národnostní vědomí a brzdila kulturní a politický tlak ze západu. Na rozdíl od latiny byla staroslověnština srozumitelná, šíření kultury bylo tedy mnohem snazší.

Staroslověnština po sobě zanechala vypracovanou náboženskou terminologii, která pak téměř celá přešla do češtiny, poté do polštiny (Cuřín a kol., 1964).

6.2 Počátky českého jazyka

Staroslověnština sice „podlehla“ latině, lidé na našem území ale na „domácí“ jazyk nezapomněli. A tak se relativně brzy objevuje český jazyk. Téměř do roku 1300 je doložen v památkách pouze jednotlivými slovy, výjimečně celými větami. Česká slova se objevovala v latinských textech – tzv. bohemika – bylo to v případě místních jmen nebo tehdy, pokud neexistoval latinský ekvivalent či ho autor textu neznal. Dalšími střípky češtiny byly

glosy – česká slova připsaná do latinských textů. Glosy mohly být interlineární (ty, které byly vpisovány mezi jednotlivé řádky) a marginální (ty byly psány na okraj textů) (Cuřín, 1985).

Nejstarší jsou bohemika v zakládací listině kapituly *lítoměřické* z roku 1057. Zde se citují jména poplatků – “otchodné” (za povolení odejít z panství), “chomútné (poplatek z potahu), “gostiné” (platili cizí kupci), “glava” (poplatek jako trest za vraždu) (Cuřín, 1985).

Zřejmě nejbohatším pramenem bohemik je Kosmova, latinsky psaná, *Chronica Bohemorum*, z počátku 12. století. Vyskytuje se zde na 300 osobních a místních jmen (Cuřín, 1985).

6.3 Jazyk 13. a 14. století

Od konce 13. století je čeština jazykem spisovným a literárním a ve 14. století se relativně rychle rozvíjí. V tomto období musela čeština vzdorovat nejen latině, ale nově i němčině. Naše země vzkvétaly, zakládala se nová města, která byla středisky obchodu a řemesel, a do nich se většině případů stěhovali právě Němci. I díky nim slovní zásoba roste – do češtiny se dostávají germanismy. Zde je také původ česko – německého národního antagonismu – městský patriciát byl totiž převážně německý, zatímco chudší vrstvy byly české.

„Vlivem královského dvora, kde se němčina stala jazykem prestižním, se začala poněmčovat i část české šlechty: navenek se to projevovalo například tím, že nově zakládané nebo přestavované hrady dostávají německá jména: Clingenberg (dříve

Zvíkov), Ellnbogen (dříve Locket), Rosenberg (Rožmberk) a odtud, podle přídomků, vznikají rodové názvy německé (Rožmberkové, Falkenštejnové apod.) i u rodů původu českého“ (Šlosar, Večerka, 1979, str. 42).

Zatímco latinská slova se většinou doslovně překládala (kalky), protože je tvořili lidé, kteří latinsky uměli, slova z němčiny se prostě přejímala (Cuřín a kol., 1964)

Spisovná čeština přestává být omezena pouze na kláštery, šíří se mezi šlechtu a konečně také mezi měšťanstvo a na univerzitu, založenou v roce 1348 (tehdy ale latinskou) (Cuřín a kol., 1964).

Do psaného jazyka proniká i nářečí, ovšem ve velmi omezené míře.

Zvláštní postavení ve snaze obohatit český jazyk zaujímá český kněz a lékař Bartoloměj z Chlumce, řečený Klaret. Ve svých dílech (zejména tematicky uspořádaných slovnících) z 14. století se pokusil o vytvoření české vědecké terminologie.

Některé novotvary zavedené Klaretem se neuplatnily (běhohvězd – planeta, bohomluva – teologie, chytromuž – sophista, myšlečára – matematika apod.), ovšem některá existují v češtině dodnes (např. jepice, háv, zlatohlav) (Šlosar, Večerka, 1979).

6.4 Období husitské

Husitské období výrazně vyzdvihovalo význam promluv, kázání v národním jazyce, spisovný jazyk byl ovlivňován jazykem lidovým, kterým se běžně mluvilo. Toto ovlivňování je možné pozorovat ve

slovní zásobě i v jednodušší větné skladbě (Cuřín, 1985).

Jazykem, který se používal hlavně v teologii, zůstává nadále latina, němčina se dostává do pozadí. Čeština dominuje v náboženské propagační literatuře, v kázáních, v bojových písních a v neposlední řadě také v bohoslužbě. Ovšem díky vydání Kutnohorského dekretu (v roce 1409, za vlády Václava IV.), který omezoval vliv cizinců na pražské univerzitě, což mělo za následek odchod části studentů i profesorského sboru, se český jazyk uplatnil částečně i ve vědě.

Významnou osobností této doby, a to nejen pro český jazyk, byl Jan Hus. Ten se se svou češtinou přibližoval lidu, tak, aby bylo jeho kazatelské umění účinné, jeho čeština byla srozumitelná, dával důraz na výslovnost a v jeho jazyce můžeme najít spoustu novotvarů. Ty Jan Hus vytvářel počesťováním latinských a německých slov či vysvětlováním jednoslovných latinských výrazů převodem do dvoslovných pojmenování (např. patron – podací pán).

O vědomém přibližování svého jazyka jazyku lidovému svědčí i Husova věta „*psal jsem, jakž obyčejně mluvím*“ (Cuřín a kol., 1964).

První českou prací, která se zabývala výhradně jazykem, je Husova *De orthographia bohémica*, kde představuje myšlenku opuštění zdlouhavého a nedůsledného spřežkového pravopisu⁵. Tak se opravdu stalo – byl zaveden diakritický (rozlišovací) pravopis.

⁵ **Spřežkový pravopis** je takový způsob zápisu písmen, nejčastěji latinkou, kdy se pro zachycení některých hlásek užívá *spřežek*. Spřežka je seskupení několika písmen užívané k zápisu jedné hlásky (například české "ch" nebo německé "sch"). Taková skupina písmen je

Husitské boje a válčení vedlo k rozšíření některých vojenských termínů do jiných jazyků (např. houfnice či tarasnice) (Šlosar, Večerka, 1979).

6.5 Čeština v době humanismu

Rané období humanismu je charakteristické touhou navázat na husitské období, které potlačilo vícejazyčnost v našich zemích a rozšířilo funkčnost spisovného jazyka. Ale po roce 1526, kdy na trůn nastoupili Habsburkové, kteří měli jasnou představu o absolutistickém a centralisovaném státu, nastal opět příliv Němců a s ním spojený vliv Čechy tak nemilované němčiny na naší mateřštinu.

Drobným vítězstvím bylo usnesení generálního sněmu Zemí koruny české z roku 1615.

“Přikazovalo, aby se cizinci naučili do jisté doby po příchodu do země česky a aby si češtinu osvojily i jejich děti (sankcí za nedbání mělo být znevýhodnění v dědictví), dále aby se v oblasti soudní a správní užívalo výhradně češtiny. Čeština pak měla zůstat jazykem školního vyučování a náboženských kázání ve všech českých oblastech.....” (Šlosar, Večerka, 1979, str. 73).

Ale vzhledem k tomu, že se už za pět let odehrála nechvalně známá bitva na Bílé hoře, moc času na realizaci tohoto usnesení nebylo.

V období humanismu významně rostl počet čtenářů a bylo to mimojiné díky vynálezu knihtisku.

pak považována za jedno písmeno. Nejvíce se spřežkový pravopis vyskytuje v němčině, angličtině, francouzštině, maďarštině, albánštině nebo nizozemštině. Spřežky vznikly proto, že latinka nemá znaky pro hlásky, které používají jiné jazyky než latina. Jde zejména o č, š, ž, dž, ch, ď, ť, ň, gj, gh a další. Některé spřežky se zachovaly dodnes, např. “ch” (Encyklopedický slovník, 1993).

Humanisté se v diskuzích o jazyku shodovali na tom, že čeština má mít bohatou slovní zásobu a že spisovný jazyk by se měl lišit od toho, kterým se běžně mluví.

Humanisté hájili češtinu před výtkami o její nedokonalosti, zde jsou například slova Viktorína Kornela z *Knih o napravení padlého*: „Neb nenie jazyk český tak úzký, ani tak nehldký, jakož se některým zdá. Co se pak hladkosti jeho dotýče, neviem, by tak výmluvně, tak ozdobně, tak lahodně všeecko jazykem českým provedieno býti nemohlo, jako řeckým nebo latinským, bychom se toliko snažili a jedni mimo druhé chváтали, abychom je vyzdvíhali, tudiež by jazyk český hojný, mnohý, vytřený a sebe světlejší vidien býti mohl a pulérovanejší“ (Cuřín, 1985).

I Jan Amos Komenský věnoval češtině velkou pozornost a tvrdil, že se dá její pomocí vyjádřit cokoliv. Bylo to patrně docela odvážné tvrzení, musíme si totiž uvědomit, že čeština byla stále relativně mladým jazykem. Jakékoliv její pokroky byly pro společnost, obzvlášť pro tu vzdělanější, nesmírně důležité. Čeština se postupně dostávala po bok ostatních vyspělých jazyků, vzdělanci studovali ve světě a po návratu se podíleli na rozmachu školství u nás.

Nemálo známou osobností této doby byl Jan Blahoslav, který, jakožto člen jednoty bratrské, vyzdvihoval úctu k tradici. Jeho kniha *Gramatika česká* je stará více než 400 let (1571), ale jeho „požadavky“ týkající se českého jazyka, které v knize uveřejnil, ukazují, že nedokonalost

a nečistota jazyka, která se stává předmětem kritiky dnes, byla předmětem zájmu už před půl tisíciletím.

“1. Je třeba dbáti duch jazyka, zvláště v náležitém „složení slov“.

2. Je třeba dbát ustáleného zvyku, nepřejímat zbytečné novoty. (Proto Blahoslav zamítal i slova, která sice nejsou proti gramatice, ale jsou nezvyklá, např. *spasování* namísto *spasení*.)

3. Cizích slov se má užívat jen tam, kde česká slova významem nestačí...Někdy sice Blahoslav archaismy odmítal (např. u Husa), ale jindy litoval, že slova a tvary zanikají“. (Cuřín, 1985, str. 45)

Jedním z nejlepších příkladů vztahu a jazyka a politické či společenské situace v zemi je období po již zmiňované bitvě na Bílé hoře v roce 1620. Zcela nečekaně skončila bitva porážkou českých stavů a na dlouhou dobu ovlivnila osud našeho státu.

Kulturně vyspělé vrstvy národa emigrovaly. Šlechta a inteligence česky neumí (na úřadech měla proto němčina přednost před češtinou), mnozí Češi se za svou mateřštinu styděli. V roce 1627 vydal český král Obnovené zřízení zemské (pro Moravu v roce 1628). To mimojiné zajišťovalo dědičnost českého trůnu v habsburském rodě, povolovalo jediné katolické náboženství a zrovnoprávňovalo němčinu s češtinou.

V 18. století se česky mluvilo hlavně na venkově, ovšem jazyk ztratil svou jednotu, projevovala se výrazná diferenciací nářečí. Národní

kultura upadala, například literatura vznikala v tomto období velmi chudá a omezená.

Exulanti sice češtinu částečně rozvíjeli, ale pouze jejich 1. generace (Šlosar, Večerka, 1979).

Němčina vytlačovala češtinu z úřadů a ze škol, a tak byla budoucnost českého jazyka dost nejistá.

6.6 Český jazyk a národní obrození

Germanizační politika Marie Terezie a Josefa II., jejichž cílem byl jednotný rakouský národ, který bude mluvit pouze německy, měl za následek postupné mizení češtiny z veřejného života. Mělo dojít k jejímu úplnému vymýcení, ale kupodivu se tak nestalo. V roce 1781 zrušil císař Josef II. nevolnictví a tím umožnil vesnickému obyvatelstvu, které bylo převážně české, přestěhovat se za prací do měst. Tak vznikly předpoklady pro formování novodobého českého národa a pro znovuzrození české kultury a jazyka. Města se začala počesťovat, rostl počet české inteligence. Na školách se ale učilo stále německy.

Vedoucí postavou první obrozenecké generace Josef Dobrovský, byl, co se rozvoje češtiny týče, velmi skeptický právě kvůli tomu, že český jazyk přestal být jazykem vzdělání.

Navázal na ustálený a propracovaný humanistický jazyk a tím překlenuj období, kdy se všude mluvilo jinými nářečími a odsoudil novotvoření slov, které bylo podle jeho názoru amatérské. Tím se ale čeština stala jedním z nejarchaičtějších slovanských jazyků (Čmejrková a spol., 1996).

Znovunalezení spisovné češtiny a touha po jejím zařazení mezi plnohodnotné rozvinuté jazyky však ještě nějakou chvíli trvala. Minimálně jednu generaci. Vůdce této nové generace se stal Josef Jungmann, který spolu s dalšími v poměrně krátké době vydal rozsáhlý, pětidílný *Slovník česko – německý*. „Vše, co Jungmann konal, bylo zaměřeno k jedinému cíli, totiž aby vlast „nepošla“, nebo alespoň aby nezhynula za života přítomné generace“ (Cuřín, 1985, str. 82).

Čeština přejímala některá slova z jiných slovanských jazyků, zejména z ruštiny a polštiny.

„Hojné přejímání ze slovanských jazyků bylo (vedle skutečné potřeby) motivováno snahou přispět ke sbližování slovanských jazyků v duchu dobových idejí“ (Šlosar, Večerka, 1979, str. 113).

„Tak například slovo plameňák, vytvořené Preslem, vzniklo na základě latinského názvu flamingo, který (zcela nahodile) připomíná německé slovo Flamme – plamen – a tento „překlad“ se stal základem nového slova. Nebo slovo vorvaň, laponského původu, v ruštině znamenající rybí tuk, přenesl Presl na jméno zvířete“ (Šlosar, Večerka, 1979, str. 115).

V 19. století se čeština stala jazykem politických debat a společenské konverzace.

Velký význam pro jazyk měly české noviny. Zejména v 60. letech byli jedním z mála pramenů, kde se lidé mohli setkávat se spisovnou češtinou. Už v letech 40. vytvořil Karel Havlíček Borovský živý novinářský jazyk, který působil dojmem bezprostředního rozhovoru se čtenářem (Čmejrková a spol., 1996).

Vzrostl počet aktivních uživatelů spisovného jazyka, čeština přestala být exklusivní záležitostí vědců a milovníků literatury. A tak se postupně vzdalovala prvoobrozenské kodifikaci.

To se stalo předmětem kritiky, která vyústila ve vydání Matičního Brusu, což byla příručka jazykové správnosti. Komise, která příručku vydala, obhajovala své přísné požadavky.

“Spisovatelé naši, nabyvše při posavadním zřízení škol našich větším dílem nedostatečné znalosti jazyka svého a přejímajíce vědomosti obecné..... jazyky cizími, zejména německým, přelévají myšlenky cizí v řeč naši obraty cizími, jež přechasto duchu jazyka našeho docela se přičí. Obraty takové opakujíce se častěji dobývají si za nedlouho jakéhosi práva občanského, a tak jazyk náš každým dnem se poskvřňuje a zohyzďuje cizotou” (Šlosar, Večerka, 1979, str. 124).

Měřítkem jazykové správnosti měla být podle staromilských “brusičů” stará spisovná čeština pouze do doby Komenského. Navzdory jejich snahám, které vůbec nerespektovaly přirozený vývoj jazyka, čeština opouštěla některé tradicionismy a postupně se demokratizovala.

6.7 Čeština do poloviny 20. století

Díky opravdu vědecké autoritě, Janu Gebauerovi, byla v roce 1902 koncipována první *Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví*. V kodifikaci spisovné češtiny podporoval snahu po pravidelnosti, často ovšem umělé (Cuřín, Novotný, 1981).

V době 1. světové války se nakrátko obnovily brusičské a puritánské tendence. Jsou ovšem pochopitelné, neboť jak už je z popsání historie patrné, je to jeden z nástrojů vlastenců, jak bránit svou zemi před vlivy ostatních národů.

Po rozpadu Rakouska – Uherska a vzniku samostatného Československa se čeština stává oficiálním jazykem nově vzniklého státu, jazykem státní administrativy. Tato politická a společenská událost neměla na jazyk žádný výrazný vliv. Čeština pronikala do nových oblastí, a tak se měnila slovní zásoba. Respektive se rozšiřovala. Zvýšil se počet vydávaných novin, časopisů, knih krásné i odborné literatury, v roce 1923 začal pravidelně vysílat rozhlas.

Tím, že se čeština ustálila, začalo být najednou více patrné, kdo práci s jazykem ovládá dokonale a kdo méně. To vede ke vzniku různých jazykovědných příruček – *Rukověť správné češtiny*, *Ukazatel správných tvarů a vazeb českých* atd..

6.7.1 Pražský lingvistický kroužek

Pražský lingvistický kroužek založil v roce 1926 Vilém Mathesius, profesor Univerzity Karlovy a Roman Jakobson. Jádro Kroužku kromě nich tvořili anglista Bohumil Trnka, slavista a bohemista Bohuslav Havránek, estetik Jan Mukařovský a ruští emigranti, kteří byli původně členy Moskevského lingvistického kroužku Nikolaj Trubeckoj a Sergej Karcevskij. Postupně se však kolem Kroužku soustředili spolupracovníci z mnoha, nejen evropských, států (Černý, 1998).

Směrem, který ve starší jazykovědě převládal, byla tzv. mladogramatická škola. Ta byla zaměřena na historické srovnávání příbuzných jazyků, hlavní pozornost byla věnována hláskám a tvarům. Cílem mladogramatické školy bylo rekonstruovat předpokládaný prajazyk. Pražský lingvistický kroužek zvolil odlišný typ bádání (ten bývá někdy označován jako funkční strukturalismus). Jazyk je podle nich systém, ve kterém jsou jeho složky uspořádány a propojeny do vztahů. Pražská škola považovala za užitečné porovnávání jazyků nepříbuzných – jen tak mohly vyniknout charakteristické rysy jednotlivých jazyků. Představitelé Pražského lingvistického kroužku projevovali velký zájem o současný jazyk, jejich synchronní přístup⁶ bylo vhodné aplikovat i na vývoj jazyka (Čmejrková a spol., 1996).

Jedním z největších přínosů PLK světové lingvistiky bylo rozpracování nauky o fonémech, tj. hláskách významotvorných s rozlišující funkcí, fonologie.

Myšlenky PLK se do světa do stávaly díky jejím členům a jejich hojnému navštěvování různých mezinárodních zasedání a hlavně díky vydávání sborníků s francouzským názvem Travaux du Circle linguistique de Prague (Práce Pražského lingvistického kroužku). V českých zemích vycházel (a dodnes vychází) Slovo a slovesnost. Po druhé světové válce (Mathesius zemřel, Jakobson musel před nacisty utéct do USA) bylo vydávání publikací značně omezeno a po únoru 1948 byl na PLK vyvíjen

⁶ Synchronní přístup – na časové ose stanovíme určitý bod a jazykové jevy analyzujeme pouze vzhledem k tomu bodu, nezajímá nás, že zkoumané jevy dospěly k tomu bodu nějakým vývojem a že se stále vyvíjejí; zajímají nás jevy, které existují současně a cílem našeho zkoumání je rozluštit vztahy mezi nimi.
Diachronní přístup – na časové ose si stanovíme dva body, které reprezentují určité období a sledujeme, jak se v určeném období vyvíjely např. hlásky (Jiráček, Nekvapil, Šoltys, 1993)

z ideologických a politických důvodů tlak, díky kterému byl Kroužek víceméně zlikvidován (Vachek, 1999).

Josef Vachek se přesto v 60. letech zasloužil o propagaci Kroužku – svými přednáškami ve Spojených státech a svými publikacemi. Celá řada prací vyšla také v evropských zemích, zvláště v Sovětském svazu, Polsku, Francii, Itálii apod. (Černý, 2005).

Začátkem 90. let byl Pražský lingvistický kroužek znovu konstituován.

„Snad byla obnovením Pražské školy, ožitím jejího organizačního útvaru i navenek signalizována správnost našeho pevného přesvědčení, že ty nejvýznamnější výdobytky Pražské školy zůstaly trvalým přínosem jak naší, tak světové jazykovědě, nikoli jen slavnou, ale dávno minulou kapitolou její historie“ (Vachek, 1999, str. 73 – 74).

6.8 Český jazyk po 2. světové válce a v komunismu

Po druhé světové válce došlo k velkým společenským změnám. Skončilo období německé okupace a to se samozřejmě promítlo do jazykové situace. Němčina zmizela z veřejného života, ze škol a naše země přešla z bilingvní společnosti na monolingvní. Tato nová skutečnost byla přijímána veřejností s radostí a s velkým zadostiučiněním.

V roce 1946, vznikl Ústav pro jazyk český (podrobněji v kapitole **6.8.1 – Ústav pro jazyk český**).

Po válce se změnila orientace české společnosti na východ, což se samozřejmě projevilo

ve slovní zásobě. Hlavně z oblasti politické, vojenské a ekonomické přejala čeština některá slova z ruštiny.

Později, ale také díky ruštině, se v češtině rozmohla pojmenování tvořená ze zkratek, přesněji řečeno z počátečních slabik několikaslovných pojmenování (např. Čedok, Tesla, Drutěva) (Šlosar, Večerka, 1979).

Čeština, která zněla z úst komunistických politiků byla nejenom nástrojem komunikace, ale také moci.

„Vycházíme z faktu, že upevňující se socialistická společnost nachází stále více možností k tomu, aby pro konečné vítězství komunismu využila všechny prostředky, všechny společenské síly. Jazyk.....je takovou silou. Snažíme se dokázat, že jazyk není jen nástroj pro výměnu informací, ale že má ve společnosti, a zvláště ve společnosti socialistické více úloh – funkcí a že socialistická společnost může poprvé v dějinách všech jeho možností všestranněji využít“ (Skácel, 1977, str. 5).

Komunistický jazyk plný nesmyslných klišé, byl to systém donekonečna se omílajících se floskulí. Mnohdy si člověk nebyl jistý, zda ví, o čem je řeč.

„Brzy jsem zjistil, že v komunistické řeči vládne jakýsi řád, že je to opravdu řeč o nějakém světě, byť to byl svět „imaginární“, tedy určitý ideologický obraz světa. . . . Mým nejsilnějším badatelským zážitkem bylo poznání, že ve své vlastní řeči podává komunistický režim zcela pravdivý obraz o své povaze (Fidelius, 1998, str. 11).

Ve svém dramatu Vyrozumění (z roku 1964) použil Václav Havel výraz „ptydepe“. Označoval absurdní umělý úřednický jazyk, jehož slova nemají žádný význam. Takovým jazykem byla komunistická čeština. Komplikovaná, nesrozumitelná. . . . Dnes se tento výraz přeneseně používá pro jakýkoliv oborový slang, kterému laik nerozumí.

6.8.1 – Ústav pro jazyk český

Zásadní událostí pro Ústav pro jazyk český (ÚJČ) bylo založení České akademie věd a umění v roce 1891. Jejím úkolem byla, mimochodem, příprava výkladového slovníku českého jazyka. V roce 1911 bylo k tomuto účelu založeno nejstarší akademické pracoviště – Kancelář slovníku jazyka českého.

V sešitech vycházel slovník postupně od roku 1935, dokončen byl 9. svazkem v roce 1957. V průběhu této práce, v roce 1946, byla Kancelář přeměněna na Ústav pro jazyk český. Ústav se měl, kromě pokračování práce na výkladovém slovníku, věnovat českému nářečí, dějinám českého jazyka a problematice spisovného jazyka (ÚJČ, přístup z internetu

<http://www.ujc.cas.cz/oddeleni/index.php?page=dejiny>, 11.11.2007).

Poté, co vznikla Československá akademie věd (1952), byl Ústav začleněn do její struktury.

Ve vedení Ústavu se vystřídala v průběhu let celá řada lingvistických osobností – např. Bohuslav Havránek, jeden ze zakladatelů Pražského lingvistického kroužku, František Daneš, Miloš Dokulil a Jiří Kraus (ibid).

Od r. 1993 je Ústav pro jazyk český součástí nově transformované Akademie věd České republiky (ibid).

Vybrala jsem několik názorů předních českých lingvistek – Evy Hajíčkové, Ivy Nebeské a Marie Těšitelové na to, co je nebo co by mělo být úkolem Ústavu:

„. . . ústav věnovaný jazyku takové malé země. . . bude mít vždycky částečně obrozenecký charakter. . . V menších zemích, které cítí něco jako potřebu bránit svůj jazyk, mají takovéhle ústavy vždycky obrozeneckou povahu“ (kolektiv autorů, 2007, str. 89).

„. . . bylo by lepší oddělit instituci vědeckou od administrativní a poradní, tedy něco jako Ústav pro jazyk český a Úřad pro jazyk český. Ten druhý by se měl závazně vyjadřovat k jazyku připravovaných právních norem, předjímat možné pozdější nejednotné výklady, vyplývající z nevhodného užití jazykových prostředků, a včas jim zabránit. Patrně by se měl starat i o terminologii. . . „ (ibid, str. 192).

„Ústav pro jazyk český by u nás být měl. Zkoumat český jazyk jako jazyk mateřský nám nikdo jiný ve světě dělat nebude. . . Nejde o to, aby někdo stále říkal „To ne!“, ale na druhou stranu se zdá, že se příliš vytáhla stavidla některým jevům, zvláště tvarům nespisovným, cizím slovům apod.“ (ibid, str. 283).

Existují ale i zcela opačné názory na to, co by měl Ústav pro jazyk český dělat, respektive nedělat. Toto je názor emeritního profesora

slovanské jazykovědy a literární vědy Radoslava Večerky.

„. . .v současnosti se objevuje názor, že předpisovat něco jako správné a zakazovat něco jako nesprávné, respektive chybu, žádnému jedinci ani instituci nepřísluší. Ta má pozorovat a popisovat – a mně je tohle pojetí blízké“ (ibid, str. 352).

6.9 Porevoluční období – 90. léta 20. století

V listopadu 1989 došlo k zásadním politickým a následně sociokulturním změnám, po čtyřiceti letech se změnil politický systém. Tyto změny se musely zákonitě projevit v jazyce.

Léta devadesátá byla specifická co se veřejných projevů týče. Hlavním znakem veřejných projevů této doby byla neformálnost. Tato neformálnost měla dvě hlavní příčiny. Lidé, kteří se začali angažovat v politice a ve veřejném životě, do té doby často mluvili pouze v relativně úzkém okruhu lidí (např. disidenti), neměli mnoho možností mluvit „oficiálně“ k tisícům lidí, nevystupovali v médiích. Jejich debaty o politické situaci u nás a ve světě, debaty filosofické, společenské apod. probíhaly často pouze v bytech.

Do politiky se dostali lidé nejrozumnějších profesí a s různými komunikačními návyky. Zejména profese se zřetelně promítali do jejich projevů (nebyli to žádní „profesionální“ politici), mluvili k nám spisovatelé, prognostici, ekonomové, a dělníci.

Neformálnost a jakási uvolněnost nějaký čas

a u některých politiků zůstávala. Na druhou stranu bychom ale mohli říct, že používání obecné, a neformální češtiny bylo určitě i trochu záměrné. Řečníci manifestovali nekonformitu, jako by svým projevem dávali najevo, že teď už se lidé nemusí bát, ani co řeknou, ale ani jak to řeknou. Vznikla tak větší důvěra mezi řečníkem a posluchačem – v politice důvěra tak důležitá a nyní tak postrádaná.

I v 90. letech se mluvilo o úpadku jazyka.

“Stížnosti na klesající úroveň jazyka a jeho užívání – jako konstantní rys postojů veřejnosti vůči jazyku uplatňující se prakticky v celé historii evropské kultury a ve všech národních společenstvích – se v průběhu 90. let ozývají intenzivněji než kdykoliv dříve” (Čmejrková, Hoffmannová, 2003, str. 16).

Dalším důkazem, že o problémech našeho jazyka diskutovalo dříve jsou slova Pavla Eisnera, českého překladatele, literárního vědce, lingvisty, publicisty a básníka z roku 1945.

“. . . JEDNO potřebné pro češtinu našich dob jsou čeští lidé, kteří by ji vnímali opravdu a do hlubin – jinými slovy: že nechybí vytříbenost češtině, ale že chybí českým lidem vytříbená jazyková kultura (Eisner, 1997, str. 7).

7. JAZYKOVÁ SITUACE V POSLEDNÍCH LETECH

To, že se jazyk vyvíjí je nepopiratelné.

“Jazyk není nikdy hotov. Lidské jazyky anebo jazyk všech nebudou hotovy ani tehdy, až se ledovce dají na pochod k rovníkuNedovršitelnost jazykového organismu náleží zcela bezprostředně, zcela osudově k ležaté osmičce, k Nekonečnosti zvané člověk (Eisner, 1997, str. 643).

Jazyk je živý – mění se, reaguje na změny. Na změny ve společnosti, které slouží jako nástroj komunikace. Protože je jeho hlavní funkcí dorozumět se, nikdy se nemění tak zásadně, aby tuto funkci přestal plnit. Naše společnost hrubne – televize a kina jsou plné násilí, lidé na sebe bez uzardění křičí sprosté nadávky. A tak hrubne i náš mateřský jazyk (říká se tomu vulgarizace jazyka). Život je stále rychlejší – jezdíme rychle v automobilech, dáváme si s přáteli “rychlé” kávy, nemáme čas, neustále pospícháme. A i to se odráží v českém jazyce.

I v projevech politiků, o kterých jsem psala v předchozí kapitole, došlo za posledních 15 let k velkým změnám. Už to nejsou spisovatelé, herci a prognostici. Jsou to politici. A většina z nich jako by měla pocit, že jim politická funkce zakazuje mluvit jasně a srozumitelně, aby jim ti, pro které pracují a ti, kteří je volí, rozuměli. Motivy jejich jednání mohou být různé – často to je to ale snaha zakrýt skutečnost, že o dané věci nic neví.

7.1 Nová slova a fráze – neologizmy

Nejviditelnější změny v českém jazyce jsou v rovině lexikální – mění se náš slovník.

Nová slova vznikají různě – velice často přejímáním z cizích jazyků⁷. O některých možná ani nevíme, že k nám přišla z ciziny. Cizím jazykem, který ovlivňuje češtinu poslední roky je téměř výlučně angličtina. Angličtina je světovým jazykem, domluvíme se s ní téměř kdekoliv, ovlivňuje nejen češtinu, ale téměř všechny jazyky na světě. Svět se globalizuje ve všech směrech, bylo by s podivem, kdyby byl jazyk ušetřen.

Některá slova se přestanou používat (a stanou se tzv. archaismy), některá slova nově vzniknou. To jsou tzv. neologizmy.

Slovo neologizmus se objevilo na začátku 19. století (samo bylo nějakou dobu neologizmem) a označuje slovo, pojmenovávající nějakou novou skutečnost či slovo pro skutečnost již existující, ale vyžadující nové pojmenování. Za neologizmy ale považujeme i existující známá slova, která se začínají používat v novém významu. Do této skupiny patří například známé "okno" jako označení výpadku paměti či "tunelování".

". . . je to spíš antifloskule. Lidovou tvořivostí posvěcená, neobyčejně plastická metafora totiž skutečnost nezakrývá (jako tolik jiných partiových metafor), nýbrž přesně naopak

⁷ Z latiny a řečtiny (drama, gramatika, televize, gramofon. . .), z němčiny (odpor ke germanismům odsunul přejatá slova do nespisovné češtiny – kumšt, fabrika, štelovat. . .), z italštiny (z té k nám přišlo zejména hudební názvosloví (forte, tenor. . .)), z francouzštiny (umělecké směry – impresionismus, surrealismus. . . a výrazy z oblasti módy – volán, pudr. . .), z polštiny (věda, otvor, půvab. . .) a z ruštiny (vzduch, příroda. . .) (Cuřín, 1985)

pojmenovává její podstatu . . . " (Just, 2003, str. 175).

Některé neologizmy časem neologizmy být přestanou a následující generace nebudou vědět, že to které slovo je ve slovníku spisovné češtiny nováčkem. A některé pokusy o pojmenování jsou naopak neúspěšné (např. snaha nahradit slovo "televize" českým neologizmem "rozvid" – po vzoru "rozhlas"). Jazyk je v tomto nevyzpytatelný, nelze vypátrat příčinu úspěchu a neúspěchu. Záleží jen na lidech, zda neologizmus budou používat a pokud ano, jsou tu ještě dvě možnosti osudu nového slova. Může zůstat v nespisovné češtině nebo ho lingvisté a Ústav pro jazyk český zařadí do češtiny spisovné.

". . . čeština . . . je výsledkem hledání, tápání, vynalézání, zavrhování, zkoušení, bloudění, výbojů, vítězství, proher, lačné dychtivosti, zvichřené zvědavosti, faustovské nenasytosti, jež byla v praotcích (Eisner, 1997, str. 652).

V češtině také můžeme dobře pozorovat přijímání slov přejatých. U některých posupně přizpůsobujeme pravopis (např. džem), u některých se setkáváme s oběma variantami (byznys i business, manažer i manager) a velká část zůstává ve své původní podobě (např. laser)⁸.

Vliv cizích jazyků se ale neprojevuje pouze v lexikální rovině. Do češtiny se občas (čím dál častěji) i i vazby vzniklé doslovným překladem nebo nápodobou anglických frází. Nejtypičtějším

⁸ Přizpůsobení pravopisu se u přejatých slov přísně dodržuje například na Slovensku.

příkladem tohoto jevu je v posledních několika letech hojně používané, „mějte hezký den“ (have a nice day), „kolik času to vezme?“ (how much time it takes?) nebo „je to o tom“ (it's about.....). Poslední zmiňovaná fráze si dokonce vysloužila české pojmenování „otomování“ a v Justově prvním Slovníku floskulí bezkonkurečně největší prostor.

„Snad vůbec nejpoužívanější, nejuniverzálnější klišé přelomu tisíciletí, nekorunovaný král floskulí téhle knihy i posledního tuctu let. Symbol jazykové globalizace a amerikanizace (bacil k nám pravděpodobně, podobně jako ke Slovákům, Rusům, maďarům či Polákům) přešel z angličtiny (hojně frekventované „about“). *Ale o čem to je? Je to o tom. Věta dneška. Možná jednou bude tuhle dobu reprezentovat právě ona.* (Jiří Cieslar, Literární noviny, 6.10.1999)“ (Just, 2003, str. 108).

7.2 Vliv elektronických médií

To, co jazyk posledních let ovlivňuje velkou měrou jsou elektronická média - internet vytvořil nový způsob komunikace. Britský lingvista David Crystal pojmenoval tento specifický „internetový“ jazyk netspeak. Ten ovšem nezůstává pouze jazykem na internetu, ale proniká a významně ovlivňuje i jazyk, kterým mluvíme.

Pro internetový jazyk je typické zkracování a zjednodušování. U počítače často komunikujeme s více lidmi najednou - i to je důvod pro zmíněné typické rysy. Nemáme čas něco zdlouhavě a pregnančně vysvětlovat. Většinou nejde o formu sdělení, ale pouze o obsah, jde nám o to, aby nám

druhý rozuměl (což se samozřejmě ne vždycky povede, protože někdy zkracujeme příliš) a aby informaci dostal v co nejkratší době. Text s naším sdělením je často bez interpunkce, bez stylistických úprav.

Zejména z angličtiny si půjčujeme tzv. akronyma – případ, kdy se počáteční písmena slov transformují do do písmen jednoho slova (např. BTW – By The Way – mimochodem, ASAP – As Soon As Possible – jakmile to bude možné). Dále můžeme v internetové komunikaci (a také v komunikaci prostřednictvím sms – tam je důvodem i ušetření místa) najít zkratkovité fonetické přepisy, a i ty jsou hlavně z angličtiny (např. 4U – anglicky for you – pro tebe, české Z5 – zpět).

Zmiňovaný lingvista David Crystal nevidí v internetové komunikaci a jejích dopadech na reálný jazyk nic špatného.

Na otázku, zda celosvětové používání e-mailu má vliv na jazykovou kreativitu odpovídá, že samozřejmě vliv mít bude – pozitivní. Všechny webové stránky, skupiny "chatů", počítačové hry představují, co se jazyka týče, nové styly a možnosti. A tak to bylo s každou novou technologií – tisk přinesl neuvěřitelný rozsah nových forem vyjadřování, rozhlas přinesl jiné. A teď jet u internet, který do jazyka přináší další inovace. Ale internetová komunikace má také svůj vývoj. Dřív to byl jen jakýsi rychlý jazyk bez interpunkce, velkých písmen, bez všeho formálního, co zdržovalo. Dnes už spousta e-mailů vypadá jako klasický dopis se všemi jeho formálními, gramatickými i stylistickými

náležitostmi (Crystal, dostupné na WWW:
<http://wordsmith.org/chat/dc.html> , 16.9.2007).

7.3 Slangy a profesní jazyk

Zajímavou částí českého jazyka je slang (či žargon, hantýrka). Je to takový typ slovní zásoby, který je vymezen sociálně. Slovní zásoba počítačových expertů čítá spoustu výrazů, se kterými nikdy nepřišli do styku například myslivci. Svůj jazyk mají muzikanti, sportovci, bankéři, uživatelé drog i dospívající. Vybrala jsem skupiny, s jejichž slangem se můžeme často potkat. Kromě ukázek jejich slangu, jsem se snažila popsat i to, jak se k naší mateřštině chovají a jestli má jejich jazyk vliv na naši jazykovou kulturu.

Jazyk pracovníků v médiích, redaktorů

Jde o novináře, redaktory v rozhlase a televizi. Jejich čeština je jedním z hlavních zdrojů informací o vývoji českého jazyka. Tento jazyk stav naší mateřštiny odráží, ale i ovlivňuje. Novináři by měli mluvit spisovně, srozumitelně, měli by se vyhýbat klišé a frázím. To se ovšem dost často neděje. Někdy z časových důvodů, někdy díky snaze přiblížit se jazyku diváka, čtenáře či posluchače, někdy prostě proto, že jazyková vybavenost nebývá (paradoxně) jedním z hlavních kritérií pro přijetí.

Petr Vybíral, jazykový redaktor zpravodajství České televize, mluví o slangu:

„ Budete-li pátrat po nějakém vnitřním rozvrstvení současné mediální češtiny, pak narazíte na tzv. slangizmy a profesionalizmy. Hranice mezi nimi není vůbec ostrá - nikdy nebyla, a dnes, kdy se stírá rozdíl mezi soukromým a veřejným, mezi činností čistě pracovní a čistě zájmovou, je pak logickým vyústěním, že se do zpráv dostávají nejen slova, která nejsou úplně spisovná, ale spíš standardní a v mluveném úzu doma. Třeba řidičák, botička, halíř (Vybíral, dostupné na WWW:

<http://www.vtm.cz/Modules/Common/Print.aspx?Id=4533&sid=6>, 4.12.2007).

A jaký je jejich profesní slang? Jsou to slova jako bodák, vata, mikrák, časák, nájezd, krajánek, podkres, jedňák, titulka atd..

Sportovní čeština

Jazyk sportovních komentátorů bývá často zmiňován v článcích týkajících se tzv. prznění českého jazyka. Čím to je? Komentování sportovních událostí není jednoduchá disciplína. Popisované situace se velice často opakují, velkou roli tu hrají emoce a následná "neschopnost" mluvit tou "správnou" češtinou. Jazyk sportovců, potažmo sportovních komentátorů je proto ideální k tvoření nových slov a frází.

Sportovní slang dnes představuje jednu z nejrozsáhlejších skupin nespisovného výraziva. Na druhou stranu některé metafory a popisy, které můžeme slýchat z úst sportovních komentátorů,

mají své vlastní internetové stránky a baví se jimi i ti, co sportovní přenosy nesledují⁹.

Zde je několik ukázek sportovního slangu – banán, minela, flastr, kanár, betony.

Čeština v reklamě

To, jaký je jazyk, který slýcháváme a vídáváme v reklamách, vychází zejména z funkce, kterou reklama má. Snaží se zapůsobit, leckdy šokovat a hlavně prodat. I proto se v reklamách například stupňují přídavná jména, která stupňovat prostě nelze. Prádlo nemůže být bělejší a polévka nemůže být bramborovější. Ale kupující na to zřejmě slyší. Možná proto podobně experimentují s českým jazykem i politici a tvrdí nám o svých řešeních, že jsou neoptimálnější nebo nejideálnější.

Tvůrci reklam a lidé z reklamních agentur samozřejmě také mají svůj slang – klioš, agoška, třícítka, cílovka atd.. Důvodem, proč by jim lidé pohybující se mimo reklamní obor špatně rozuměli,

⁹ „Hraje se jen na jedné polovině hřiště, z toho bude mít radost správce hřiště.

Protáhl se mezi dvěma obránci, jako by tam byli namalovaní.

Chyběly milimetry, ale bylo jich hodně.

..a ve vzduchu zavoněla sádra po zákroku Zagarokise

...je v civilním povolání listonoš A TEĎ málem doručil brankáři

Pixba nepříjemné psaní..." (Bosák, dostupné na WWW:

<http://www.volny.cz/pavel.toth/texty/zabava/sportaci.htm>,

11.11.2007).

je hlavně hojné používání amerikanizmů – animatyk, dedlajn, klejm, lejaut, pekšot atd¹⁰.

Počítačová čeština

I tomuto jazyku spousta lidí nerozumí. Vývoj v tomto oboru je tak rychlý, že české ekvivalenty ani nestačí vzniknout a ani nikdo o to nikdo moc nesnaží.

V tomto slangu je sice spousta nových slov, k jejichž vzniku ovšem nepřispěla velká kreativita – vznikly pouze počeštěním slova anglického (jsou zejména slovesa) – escapovat, nalodadovat, dylítovat, shiftnout, četovat, eftýpko atd.

O vlivu elektronických médií jsem podrobněji psala v kapitole **7.2 – Vliv elektronických médií**.

7.4 Smrt jazyků, hrozí i češtině?

Je český jazyk v krizi? Je na tom opravdu tak špatně? Není v krizi spíše vztah lidí k naší mateřštině?

Český jazyk se neustále vyvíjí, což je první a hlavně dobrá zpráva. Ani si možná někdy neuvědomujeme, že vývoj, ať je v podstatě jakýkoliv, je zárukou, že jazyk “nezemře” čili nezmizí. Jak totiž tvrdil jeden novinový titulek – Smrt se nevyhýbá ani lidským jazykům.

Stejně jako ekologové varují před zánikem spousty druhů zvířat i rostlin, i lingvisté

¹⁰ Výtečně zpracoval tento slang (a nazval ho reklamštinou) grafik Pavel Beneš na svých webových stránkách www.benes.cz

evidují "mrtvé" jazyky.

Polovina dnešních jazyků zanikne určitě, stovky a možná tisíce budou ohroženy. Tak zní chmurná prognóza jazykovědců pro nepříliš vzdálený počátek 22. století.

Zánik jazyků je už nyní v plném proudu. „Každé dva týdny nějaký umírá,“ domnívá se Nicholas Ostler z americké Nadace pro ohrožené jazyky. Jak velká bude celková zkáza? Těžko říci. Vědci se zatím nedokázali shodnout ani na tom, zda lidstvo používá tři tisíce, nebo deset tisíc jazyků. S určitostí jich existuje 2422 – do tolika řečí již byla přeložena Bible. Další ještě nebyly popsány – a možná nikdy nebudou (Mocek, dostupné na WWW: <http://mediasearch.newtonit.cz>, 21.4.2006)

“David Crystal, tvrdí, že kdyby se dnes vrátil na svět Ježíš a promluvil v rodné aramejštině, těžko by hledal někoho, kdo by mu porozuměl. I aramejšтина je totiž jazyk blízký zániku. Každých čtrnáct dní zmizí z planety jeden jazyk. Nenávratně. David Crystal, autor knihy Smrt jazyků, se ve svém vystoupení v UNESCO sugestivně ptal: "Proč jsou všechna přání předtištěna ve "zdravých" jazycích? Proč si nemohu přečíst, jak mi přejí veselé Vánoce, pravděpodobně naposledy, poslední členové komunit, jejichž jazyk mizí?" (Klevisová, dostupné na WWW:)
<http://hn.ihned.cz/c3-14234220-500000 d-brazilsky-sen-ailtona-krenaka>, 5.9.2007).

Čeština se prozatím konce bát nemusí. Angličtině ani čínštině se sice počtem svých rodilých mluvčích nevyrovná, ale i tak patří do první stovky nejužívanějších jazyků světa.

A jestli čeština upadá? Ano, čeština, kterou občas slýcháváme a vídáváme, není "hezká", není to ta čeština, která by lahodila našim smyslům (i když – jak komu). Je zbytečně plná cizích slov, slovních klišé, floskulí a prohrěšků proti jazyku, ale to je bohužel jev, který provází ten několikrát zmiňovaný vývoj.

Oproti tomu jsou plná knihkupectví knih plných krásné češtiny, knih plných nádherné poezie a také spousty knih, které se snaží češtinu chránit a vysvětlují, proč se máme snažit chovat se k ní s opatrností a s úctou.

8. DVA HLAVNÍ NÁZORY NA VÝVOJ JAZYKA

Pokud bychom měli nějak rozdělit lidi podle jejich vztahu ke změnám v jazyce, byly by to dvě základní skupiny – s naprosto protichůdnými názory. Stranou ponechávám lidi, kterým je vývoj a podoba českého jazyka zcela lhostejná, pro které je jazyk opravdu pouze a jenom nástroj k dorozumění se a v jazyce nespatřují sebemenší kulturní hodnotu.

První skupinu (početnější) jsem nazvala skupinou liberální. Název liberální odpovídá postoji jejích členů ke změnám v jazyce. Chápu jazyk jako prostředek k dorozumívání, jako živou věc, která se neustále vyvíjí a neexistuje správný a špatný vývoj. Evidují změny, kterými jazyk prochází. Tato skupina by se ovšem měla ještě dále rozdělit.

A to na ty, kteří jakékoliv změny vítají, bezvýhradně se jim líbí, jak se mluví, nevadí jim přemnožení amerikanizmů atd. To jsou lidi, kteří tak sami mluví, kteří rádi používají všechny, i ty kritizované a zatracované "jazykové novinky".

Druhou podskupinou jsou lidé, kterým se příliš nelíbí, jak se dnes mluví, často se u televize či rádia rozčílí, nikdy neřeknou slovo "nejoptimálnější". Ale ví, že s tím neudělají víc, než že sami ten nehezký jazyk nebudou šířit dál.

Druhou skupinu jsem pojmenovala puristickou. Jsou to takoví novodobí jazykoví brusiči. Brusičství sice téměř zmizelo u odborníků, nadále však zůstává u veřejnosti. I tato skupina by si zasloužila dělení na dvě podskupiny. Tzv. umírnění (to jsou spíše jazykoví puristé) a fanatičtí.

A tito fanatičtí brusičči nesouhlasí s jakýmkoliv vývojem jazyka a vlastně si myslí, že by se jazyk neměl vůbec nijak vyvíjet, nerespektují nová pravidla, neuznávají dvě stejně správné alternativy, nesouhlasí s používáním cizích slov.

Rozhovory

K doplnění této kapitoly jsem se rozhodla zeptat dvou mužů na jejich názor na jazyk a jeho vývoj. Oba se češtině věnují, oba o ní publikovali. Kromě jejich postoje k vývoji jazyka, mě zajímal i jejich výběr lidí, jejichž češtinu mají rádi.

Otázky:

1. Co si myslíte o současném stavu češtiny? Vymyká se její vývoj posledních cca deseti let obvyklému vývoji jazyka?
2. Můžete, prosím, jmenovat člověka (veřejně známého a žijícího), jehož čeština se Vám líbí a na druhé straně člověka, jehož čeština se Vám nelíbí?

Dušan Šosar - jazykovědec, bývalý profesor bohemistiky na filozofické fakultě brněnské univerzity, autor knih Jazyčník, Tisíciletá, Otisky atd.

1. Současný stav češtiny, jako ostatně vždy, odpovídá stavu společnosti, jíž slouží jako komunikační nástroj. Vývoj v posledním desetiletí se tomu nijak nevymyká. Zhrubění

soukromé komunikace není ani všeobecné, ani doufám nezvratné.

2. Rozdělím profesně:

politikové: Vladimír Špidla proti Miloši Zemanovi

publicisté: Karel Hvíždala proti Jaroslavu Pleslovi (beletristy takto polarizovat nemá smysl).

Vladimír Just – teatrolog, literární a divadelní kritik, autor Slovníku floskulí 1, 2

1. Co si myslím o stavu češtiny jsem vyjevil oběma svými Slovníky floskulí: mám-li odpovědět stručně (a floskulí), tak tedy: nic moc. Samozřejmě, že se vývoj posledních cca 10 let dost dobře nemůže nevymykat obvyklému vývoji jazyka: vždyť čeština se dnes vyvíjí v nikdy předtím nezažitém jazykovém kontextu – nejen v sousedství jednoho převládajícího, oficiálního jazyka – hegemonu (jako kdysi latina, pak dlouhou dobu němčina, poté 40 let ruština a v posledních dvou desetiletí jednoznačně angličtina), ale i v sousedství nových elektronických médií, jež zásadním (revolučním) způsobem změnila podobu komunikace ve veřejném prostoru. Jazyk před internetem a esemes komunikací se v naší globální vesnici nemohl vyvíjet stejně jako po těchto změnách, jež jazykově zasahují nejen veřejný, ale i privátní a intimní prostor.
2. To udělám s největší radostí: líbí se mi čeština našeho exprezidenta (a sdílím jeho odpor k frázi), a taky čeština p. Ladislava

Smoljaka nebo Ludvíka Vaculíka nebo Milana
Uhdeho, z mladších je pro mne jazykovým kingem
(i při všech výhradách k jeho poslednímu
románu) Jáchym Topol. Z kritiků se mi líbí
např. čeština Jířího Peňáse. A hrubě se mi
nelíbí toporná, profesorsky tuhá, "anglicismy"
a "ekonomismy" zamořená čeština našeho
současného prezidenta, stejně tak jako čeština
99% našich současných politiků a moderátorů.
Mohu je vyjmenovat prakticky všechny
podle abecedy (snad - opět při všech výhradách
k jeho názorům - s výjimkou Petra Pitharta).

9. VÝZKUM

9.1 Úvod – představení problému

Ráda by zjistila, kdo jsou ti, jež se o český jazyk zajímají, všímají si jeho změn, zajímalo mě, kdo by podporoval jazykový zákon a kdo si myslí, že jazyk úzce souvisí s intelektem. Jsou to ti starší nebo mladší? Méně vzdělaní nebo vysokoškoláci? Dalo by se zjistit, v jaké skupině jsou jazykoví puristé a kdo jsou ti benevoletnější? Kdo si jazyka všímá a kdo ho má, když to řeknu nadneseně, rád?

9.2 Formulace hypotézy

Hypotéza: k jazyku jsou vnímavější starší a vzdělanější lidé.

9.3 Stanovení výzkumné metody

Výběr základní metody tohoto kvalitativního výzkumu byl jasný – byl to dotazník se třemi otevřenými a jednou uzavřenou otázkou.

Za otázkami následovala část, kterou jsem si prosebe nazvala jazykovým "testem", ze kterého se dalo jasně vyčíst, jak moc citliví jsou lidé na nová slova, do jaké míry vnímají logiku textu a jestli si například všimnou i gramatické chyby.

9.4 Výběr vzorku (respondentů)

Podle hypotézy jsem stanovila čtyři skupiny lidí. Základními dvěma kritérii pro jejich rozdělení byl samozřejmě věk a vzdělání:

1. Lidé do 30 let (včetně) se základním či středoškolským vzděláním bez maturity
2. Lidé do 30 let (včetně) s vysokoškolským vzděláním
3. Lidé starší 50 let se základním či středoškolským vzděláním bez maturity
4. Lidé starší 50 let s vysokoškolským vzděláním

V každé skupině jsem se rozhodla "zkoumat" 10 respondentů.

Mezi respondenty nebyl z pochopitelných důvodů zařazen žádný lingvista ani člověk, jehož profese spočívá v práci s jazykem na odborné úrovni.

9.5 Získávání dat

Dotazníky s "testem" jsem respondentům předala osobně či prostřednictvím e-mailu. Respondentům to sice nezaručuje anonymitu, ale neměla jsem s poskytnutím odpovědí žádné problémy, nikomu nevadilo, že přede mnou testy nebudou anonymní.

Dotazník obsahoval instrukci, objasňující postup při jeho vyplňování a základní údaje

o respondentovi – dva, pro tento výzkum velice důležité, údaje – a to věk a nejvyšší dokončené vzdělání.

9.6 Dotazník

V následujících otázkách, týkajících se vztahu k jazyku a k jeho vnímání, mohli respondenti zaškrtnout pouze jednu odpověď.

1. část dotazníku

1. Všimli jste si v posledních letech nějakých změn v českém jazyce – ve slovní zásobě, v utváření nových slo, ve slovosledu atd. a vadí vám?

☐ Ano, všiml /a/ a vadí mi.

☐ Ano, všiml /a/ a nevadí mi.

☐ Ne, nevšiml /a/

2. Myslíte si, že by měl být náš mateřský jazyk chráněn jazykovým zákonem (který by například omezoval používání cizích slov ve veřejnoprávních médiích)?

☐ Ano, češtinu je třeba chránit a zákon je k tomu dobrý nástroj.

☐ Češtinu je třeba chránit (například před vlivem cizích jazyků), ale ne zákonem.

☐ Ne, čeština ochranu nepotřebuje.

3. Vnímáte při čtení (novin, knihy. . .) kromě obsahu i jazykovou stránku textu?

- ☐ Ano, jazyk vnímám vždy a automaticky.
- ☐ Ano, ale jen v případě, že se na to soustředím.
- ☐ Ne, vnímám pouze obsah.

4. Myslíte si, že z toho, jak člověk mluví, můžeme odvodit míru jeho intelektu?

- ☐ Rozhodně ano.
- ☐ Spíše ano.
- ☐ Spíše ne.
- ☐ Rozhodně ne.
- ☐ Nevím.

9.6.1 Jazykový test

Jde o 15 úryvků, které jsem posbírala a poskládala z novin, časopisů, televize a rádia.

V úvodu dotazníku jsem respondenty poprosila, ať si jednotlivé úryvky pozorně přečtou a podtrhnou slova, fráze, věty, které se jim nelíbí. Záměrně jsem použila slovo "nelíbí", aby bylo jasné, že jde o osobní vkus každého. Navíc jsem po nich v této části požadovala stručné vysvětlení, proč se jim dané slovo či spojení nelíbí či proč ho považují za chybné (tato písemná vysvětlení jsem si mohla dovolit díky relativně nízkému počtu respondentů).

Následuje zmiňovaný "test" – je mnou vyplněný, tudíž ukazuje, jaká slova a fráze jsem měla na mysli. Předdesílám, že výběr sporných slov a frází je samozřejmě individuální. Vybrala jsem ale ty, o kterých si myslím, že jsou často

používané a často kritizované. Vhodnost výběru mi dokázala i skutečnost, že neexistoval jev, kterého by si, byť alespoň jeden respondent, nevšiml a neoznačil jej.

Zároveň tento "test" slouží jako ukázka dnešních jazykových "nešvarů".

2. Část dotazníku

1/ Víτάme diváky u dnešního sportovního přenosu – dnes **bojujeme s Poláky o 2. a 3. místo.** Kvůli zranění zůstal doma Sionko.

Bojujeme o 2. a 3. místo – nelogické – bojujeme přeci pouze o 2. místo.

2/ Co když někdo uprostřed teambuildingových her řekne, že těch dalších se už nezúčastní? Třeba proto, že jsou fyzicky náročné.

- To je pak práce lektora, který je na místě – měl by prozkoumat důvody jeho rozhodnutí a případně mu za asistence týmu **pomohl** **předefinovat** si konkrétní výzvu a cíl podle individuálních potřeb a možností. **Byli bysme** ale rádi, kdyby se klienti naučili překonávat strach.

***Pomohl** – infinitiv je "pomoci".*

***Předefinovat** – nesmyslně daná předpona.*

***Byli bysme** – špatně – byli bychom.*

3/ Lidé jsou tu zoufale málo **otevření k** novým myšlenkám a řešením. Na tyto problémy je jediná odpověď: multikulturnost. Budeme si muset

zvyknout, že tu zase budou žít různí lidé. To je jediná šance, jak přežít v tomto novém století.

Otevření k novým myšlenkám – v tomto případě by bylo vhodnější použít "otevření novým myšlenkám".

4/ Vládní politici otočili: nyní chtějí děti trestat, loni **ten samý** návrh zamítli. Pachatelé tří letošních brutálních vražd nepůjdou do vězení. Zločinů se totiž dopustily děti a ty podle tuzemských zákonů nenesou trestní odpovědnost.

Ten samý – špatně – tentýž.

5/ Topolánek se najednou setkává s tím, že se snaží **posunout** do pozice silného předsedy. A naráží na ostatní hráče v ODS, kteří už své pozice mají.

Posunout - sloveso posunout je v tomto kontextu zvrtné (posunout se). Častým jevem ale je, že zvrtnou částicí „se“ lidé vynechávají. Jsou to případy, kdy následují dvě zvrtná slovesa za sebou.

6/ Přihlásilo se hodně lidí, které si pamatujete z loňska?

- Nebylo jich moc, spočítala bych je na **prstech**. Čekala jsem jich víc, ale i tak jsem si s nimi ráda popovídala.

Na prstech - nelogické – tázaná měla evidentně na mysli, že těch lidí bylo hodně málo a že bylo

možné spočítat je na prstech jedné ruky. Sdělení, že by je spočítala na prstech, postrádá smysl. Při troše snahy a hlavně velké míry trpělivosti by na prstech přeci dokázala spočítat i stovky a tisíce.

7/ Večerní teploty se budou pohybovat mezi 10 až 14 stupni Celsia, denní maxima vystoupí na 26 stupňů Celsia. Během dne budou místy přeháňky, na Moravě a ve Slezsku ojediněle i bouřky.

***Mezi 10 až 14 stupni** - pohyb je mezi něčím
A něčím, nikoliv mezi něčím AŽ něčím.*

8/ A vzpomenete si, pane Čermák, na Vaše nejkrásnější zážitky z cesty kolem světa? A o čem bude připravovaná kniha?

***Pane Čermák** – špatně – je to 5. pád – pane Čermáku.*

***VAŠE nejkrásnější zážitky** – špatně - na SVĚ nejkrásnější zážitky.*

9/ Uzavření magistrály v tomto období bude mít katastrofické následky. Nejoptimálnějším řešením by byla uzavírka v letních měsících, kdy jsou lidé na dovolených.

***Katastrofické** – došlo k záměně slov „katastrofické“ a „katastrofální“.*

***Nejoptimálnějším** – slovo „optimální“ znamená nejlepší možný a nelze ho již stupňovat.*

10/ „Aby byla spokojenost, je potřeba toto ožehavé téma více komunikovat“, uvedl na tiskové konferenci. Poté jsme se pana předsedy zeptali

ještě na několik otázek, které se týkaly kauzy XY, ale na ty nám odmítl odpovědět.

Aby byla spokojenost – správně by mělo být „aby byli lidé více spokojeni“ nebo „abychom byli spokojeni“

Je potřeba – stejné jako u spokojenosti. Můžeme říct „mám potřebu . . .“, ale v uvedeném kontextu je správné říct „. . . je TŘEBA toto ožehavé. . .“

Komunikovat – nemůžeme komunikovat NĚCO, můžeme komunikovat O NĚČEM.

Zeptali jsme se na několik otázek – na otázky se neptáme, otázky pokládáme.

11/ Úřad na ochranu hospodářské soutěže svým rozhodnutím toto opatření dočasně pozastavil.
Podrobnosti uvedeme v zítřejších ranních zprávách.
Loučím se s vámi a přeji vám hezký večer.

Dočasně pozastavil – slovo „pozastavit“ již obsahuje dočasnost.

12/ Jedná se o nejnovější tarify, se kterými naše společnost přichází - jsou nové a jsou o něčem jiném.

Jedná se – jedná se pouze o NĚČEM (o nových tarifech), v tomto případě by bylo správné použít spojení „jde o . . .“.

Jsou nové – ano, nejnovější tarify jsou nové – naprosto zbytečná informace.

Jsou o něčem jiném – klasický příklad „otomování“ (viz. kapitola 6.1 Nová slova a fráze – neologizmy).

13/ Jeden z největších objevů posledních zhruba dvou desetiletí se týká několika desítek centimetrů mocné vrstvy hlubokomořského bahna, které je porostlé špičatými ledovými krystaly.

V pořádku.

14/ Některé strany nanominovaly do voleb známé tváře – herce, zpěváky, a třeba také sportovce.

Nanominovaly – nesmyslné přidání předpony.

Obsahově není rozdíl mezi nominovat a nanominovat.

15/ Jsou proti navyšování platů. Týmy na ně mohou vydávat maximálně 31 až 33 miliónů dolarů za rok – přitom vloni kluby na platech průměrně utratily 41,6 miliónu USD.

Navyšování – slovo které v poslední době zcela převálcovalo “zvyšování”. Už nějakou dobu se nic nezvyšuje, pouze se navyšuje. Podobný osud stihl slovo “ted’” – to nahradilo “nyní”, ale hlavně “v tuto chvíli”.

Maximálně 31 až 33 miliónů – maximum může být jen jedna možnost (ta vyšší).

Průměrně utratili – slovo “průměrně” patří až těsně před danou cifru.

9.7 Výsledky a jejich rozbor

Na následujících stránkách předložím výsledky zkoumaných skupin. U každé ze čtyř otázek jsou čtyři grafy znázorňující výsledky té dané skupiny lidí, následuje stručný rozbor výsledků. Připojím

i komentáře k 2. části výzkumu, které nejsou graficky zpracovány, sloužily mi pouze jako sekundární a doplňující informace a jako částečné ověření odpovědí v 1. části.

1. Všimli jste si v posledních letech nějakých
změn v českém jazyce - ve slovní zásobě,
v utváření nových slov, ve slovosledu atd.
a vadí vám?

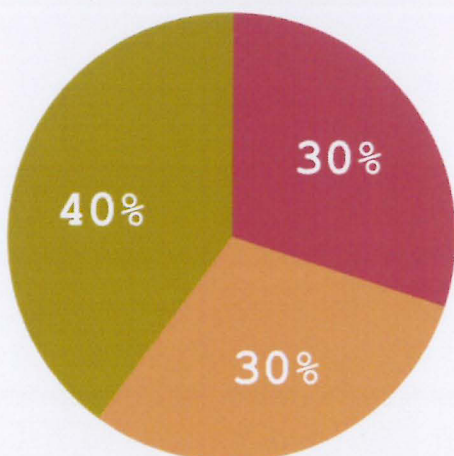
VZDĚLÁNÍ BEZ MATURITY
DO 30 LET

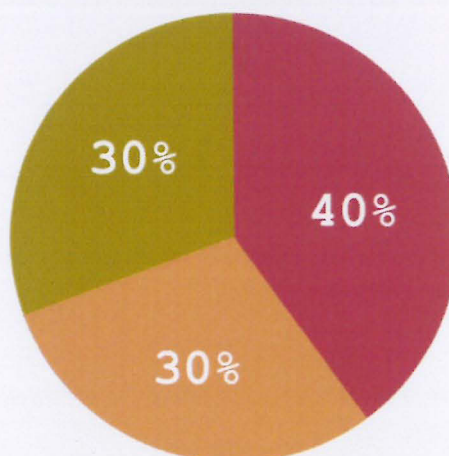
VZDĚLÁNÍ BEZ MATURITY
NAD 50 LET

VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ
DO 30 LET

VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ
NAD 50 LET

Hned u první otázky mě výsledky překvapily.

Přesto, že se náš jazyk, minimálně jeho slovní zásoba za posledních pár let viditelně změnila, spousta respondentů si této změny nevšimla.

A nejvíce ti, u kterých by se to asi nejméně čekalo – vysokoškoláci. Nejméně procent jsem u této možnosti odpovědi očekávala u vysokoškoláků starších padesáti let, jsou to přeci jen lidé, kteří česky mluví dlouho, předpokládám, že čtou noviny, sledují televizi. Tato skupina však dopadla jako druhá nejméně všímavá. Poté, co jsem se podívala u těchto 30% respondentů na jejich 2. část dotazníku, zjistila jsem, že ve většině případů si neologizmů všimli a označili je za "podivné", "nehezké" a "nelogické".

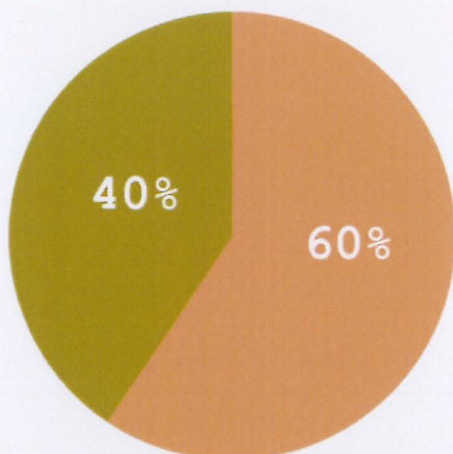
Mile mě naopak překvapili mladí do třiceti let bez maturity – pouze 10% z nich si nevšimlo změn. A to se, narozdíl od výše uvedených starších vysokoškoláků, odrazilo i v 2. části dotazníku.

Co se tolerance ke změnám týče – nejtolerantnější jsou mladí do třiceti let bez maturity. Ti si změn všimli, ale nevadí jim.

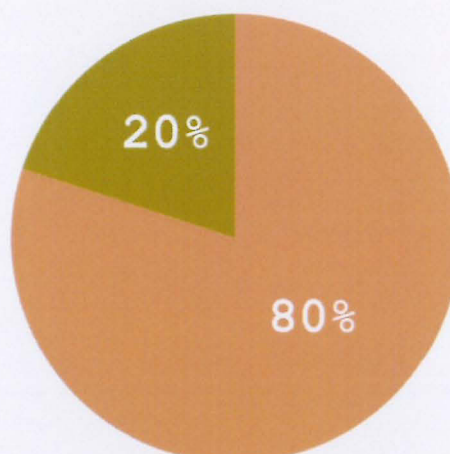
Nejvíce změny vadí mladým lidem do 30 let – je jich 40% (shodně u lidí bez maturity i vysokoškoláků).

2. Myslíte si, že by měl být náš mateřský jazyk chráněn jazykovým zákonem (který by například omezoval používání cizích slov ve veřejnoprávních médiích)?

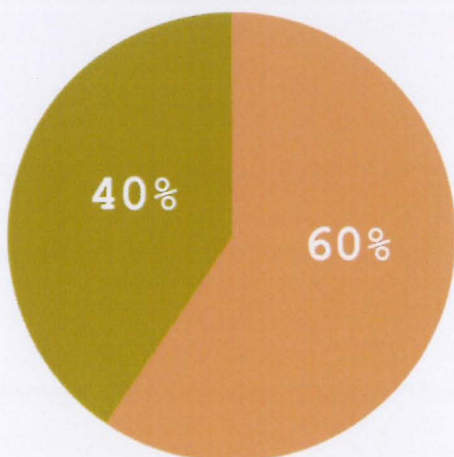
VZDĚLÁNÍ BEZ MATURITY
DO 30 LET

VZDĚLÁNÍ BEZ MATURITY
NAD 50 LET

VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ
DO 30 LET

VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ
NAD 50 LET

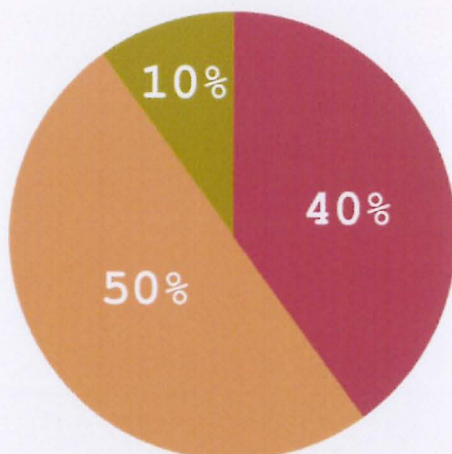
V této části jsem byla mile překvapena, že pouze jeden jediný člověk ze čtyřiceti respondentů by chtěl chránit český jazyk pomocí zákona. Byl ze skupiny starších vysokoškoláků. U tohoto jedince jsem se zaměřila na jeho 2. část dotazníku – ta byla vyplněna ze všech ostatních asi nejpodrobněji, troufám si podle jeho poznámek odhadnout, že jde o novodobého jazykového brusiče.

Český jazyk by více chránili vysokoškoláci – v obou případech 40%.

A opět se objevil díky porovnání s 2. částí dotazníku drobný rozpor. 80% lidí bez maturity starších padesáti let si myslí, že češtinu je třeba chránit (ale ne zákonem). Někteří z nich ovšem nechali zcela bez povšimnutí "bysme" nebo opravovali "ranní zprávy" na "raní zprávy".

3. Vnímáte při čtení (novin, knihy. .) kromě obsahu i jazykovou stránku textu?

VZDĚLÁNÍ BEZ MATURITY
DO 30 LET

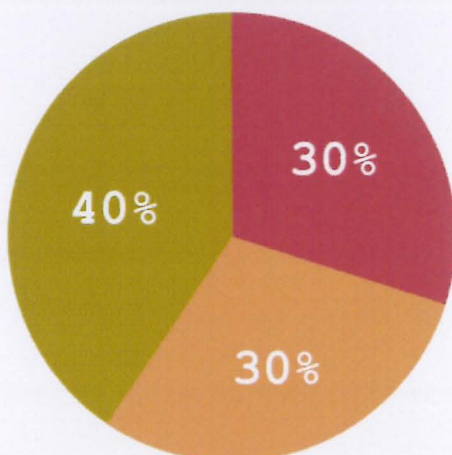

VZDĚLÁNÍ BEZ MATURITY
NAD 50 LET

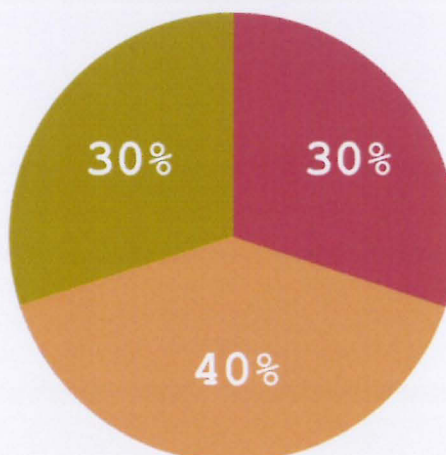

ANO, JAZYK VNÍMÁM VŽDY A AUTOMATICKY
ANO, ALE JEN V PŘÍPADĚ, ŽE SE NA NĚJ SOUSTŘEDÍM
NE, VNÍMÁM POUZE OBSAH

VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ
DO 30 LET

VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ
NAD 50 LET

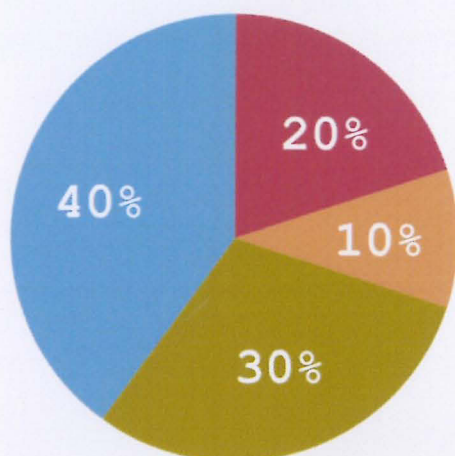

I v této části mě čekalo překvapení – 40% (téměř polovina!!!) vysokoškoláků do třiceti let nevnímá při čtení jazykovou stránku textu, vnímají pouze obsah. Je to nejvíc procent ze všech čtyř skupin. Tolik procent bych nečekala i proto, že jednou z možností odpovědi byla “ano, ale jen v případě, že se na něj (rozuměj jazyk) soustředím”. Minimálně tedy v případě čtení 2. části dotazníku museli tito respondenti jazyk vnímat.

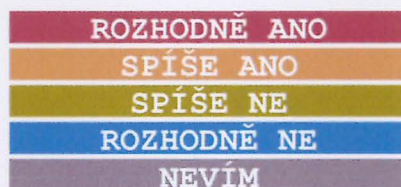
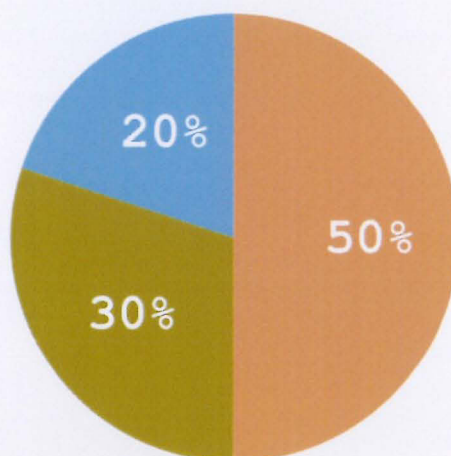
Našlo se několik respondentů, kteří ve zmiňované jazykové části podtrhávali spoustu slov a frází, ovšem bez mnou žádaného komentáře – tací se našli ve všech čtyřech skupinách, někteří komentář na mou prosbu doplnili, jiní nechtěli protože to prý neumí zformulovat. V posledním jmenovaném případě (šlo o dva respondenty) bylo na textu vidět, že zaškrtnuli, téměř všechna slova, někdy i celé věty, které bych z objektivního hlediska označila za zcela správné (jak stylisticky, gramaticky i logicky).

4. Myslíte si, že z toho, jak člověk mluví,
můžeme odvodit míru jeho intelektu?

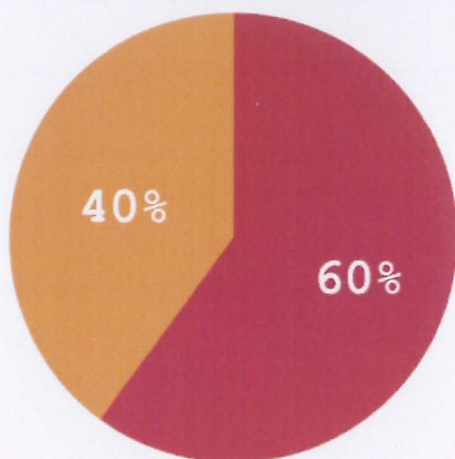
ZÁKLADNÍ VZDĚLÁNÍ
DO 30 LET

ZÁKLADNÍ VZDĚLÁNÍ
NAD 50 LET

VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ
DO 30 LET

VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ
NAD 50 LET

Odpovědi na tuto poslední otázku víceméně splnily mé předpoklady. Lidé méně vzdělaní si spíše (nebo rozhodně) nemyslí, že se dá z toho, jak člověk mluví, odvodit míra jeho intelektu.

Naopak u vysokoškoláků do třiceti let se vyskytovaly pouze dvě odpovědi (z možných pěti) – rozhodně ano (60%) spíše ano (40%).

9.8 Závěr

Myslím si, že v mnou provedeném výzkumu nastala situace, která výsledky zkoumání poněkud zkresluje, ale kterým se s největší pravděpodobností nelze vyhnout. Jde o tutéž situaci jako při průzkumu politické příslušnosti. Jsou lidé, kteří se stydí za to, že volí například komunistickou stranu, proto uvedou v dotazníku stranu jinou. Myslím si, že i respondenti v mém výzkumu nemluvili vždy pravdu. Právě proto jsem otázky doplnila 2. částí – jazykovým "testem", jehož zkoumání mi částečně umožnilo najít některé rozpory.

Druhou možností je, že vnímání jazyka je tak individuální záležitost, že jsem ani nemohla poznat, zda ten který respondent vnímá jazyk a eviduje nešvary, které se v něm vyskytují.

Ale vrátím se k hypotéze, formulované na začátku mého výzkumu:

K jazyku jsou vnímavější starší a vzdělanější lidé.

Dle mnou zjištěných výsledků je tato hypotéza neplatná.

Moje hypotéza byla podle mého názoru kulturním stereotypem. Přiznejme si, že pokud bychom měli odpovědět na mou úvodní otázku, kdo je k jazyku vnímavější a měli si vybrat ze skupin, které jsem definovala, mysleli bychom si, že to budou právě ti starší a vzdělanější.

Dovolím si na závěr nabídnout pro případné další iniciátory a autory totožného či podobného výzkumu.

Abychom mohli zkoumat definitivní validitu této hypotézy, bylo by zapotřebí zkoumat samozřejmě mnohem větší vzorek lidí. Otázek by mělo být více a měli by být podrobnější a jednodušeji formulované. Dopoučovala bych i použití výhradně uzavřených otázek s následným výběrem míry souhlasu s daným tvrzením.

10. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se věnovala jazyku jako kulturnímu jevu, jeho vývoji a změnám.

Z popisovaného vývoje českého jazyka jasně vyplývá, že se jazyk ocitl několikrát v "krizi", kdy odolával útokům cizích jazyků, jako byla např. latina a němčina. Vždy se vzpamatoval, a to i díky úsilí lidí, kteří češtinu bránili. Vlivy uvedených jazyků byly mnohem větší než vliv dnešní angličtiny, proto si troufám odhadnout, že čeština i tento tlak ustojí.

Doufám, že se mi v mé práci podařilo ukázat, že to, co se dnes s jazykem děje je, ať už jsme s tím spokojeni nebo ne, jev přirozený a odpovídající stavu a vývoji společnosti jako takové.

Myslím, že jsem popsala a vysvětlila přibližný směr, jakým se vývoj naší mateřštiny ubírá a s čím se potýká.

Díky výzkumu jsem, alespoň částečně, popřela kulturní stereotyp, který předpokládá, že jsou k jazyku vnímavější a citlivější spíše ti starší a vzdělanější. Rozsáhlejším, podrobnějším a daleko náročnějším výzkumem by se dalo zjistit, zda jazyk opravdu determinuje myšlení, zda i rozdíly v rámci uživatelů stejného jazyka umožňují vidět svět různě.

Tato diplomová práce by mohla být inspirací k hlubšímu zkoumání vztahu společnosti i jednotlivce k jazyku, ke vztahu jazyka a myšlení nebo ke zkoumání okolností, za kterých se jazyk mění.

Seznam použité literatury:

- Budil, I. T.: *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*, Triton, Praha, 1995
- Cuřín, F.: *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, SPN, Praha, 1964
- Cuřín, F.: *Vývoj spisovné češtiny*, SPN, Praha, 1985
- Cuřín, F., Novotný, J.: *Vývojové tendence současné spisovné češtiny a kultura jazyka*, SPN, Praha, 1981
- Černý, J.: *Dějiny lingvistiky*, Votobia, Olomouc, 1996
- Černý, J.: *Úvod do studia jazyka*, Rubico, Olomouc, 1998
- Černý, J.: *Malé dějiny lingvistiky*, Portál, Praha, 2005
- Čmejrková, S., Daneš, F., Kraus, J., Svobodová, I.: *Čeština, jak ji znáte i neznáte*, Academia, Praha, 1996
- Čmejrková, S., Hoffmannová, J. (ed.): *Jazyk, media, politika*, Academia, Praha, 2003
- Eisner, P.: *Chrám i tvrz*, Pluto, Praha, 1997
- Fidelius, P.: *Řeč komunistické moci*, Triáda, Praha, 1998
- Jiráček, J., Nekvapil, J., Šoltys, O. a hosté: *Jazyk ve společenském kontextu*, Nakladatelství Karolinum, 1993
- Just, V.: *Slovník floskulí*, Academia, Praha, 2003
- Just, V.: *Slovník floskulí 2*, Academia, Praha, 2005
- kolektiv autorů: *Rozhovory s českými lingvisty I.*, Dauphin, Praha, 2007
- Marvan, J.: *Brána jazykem otvíraná aneb o češtině světové*, Academia, Praha, 2004

- Murphy, R. F.: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 2006
- Ouředník, P.: *Šmírbuch jazyka českého*, Paseka, Praha, 1992
- Salzmann, Z.: *Jazyk, kultura a společnost*, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, Praha, 1997
- Saussure de, F.: *Kurs obecné lingvistiky*, Academia, Praha, 1996
- Skácel, J.: *Jazyk a společnost: příspěvek k úloze jazyka sdělovacích prostředků v rozvoji socialistického životního způsobu*, Profil, Ostrava, 1977
- Soukup, V.: *Dějiny antropologie*, Nakladatelství Karolinum, Praha 2005
- Šlosar, D., Večerka, R.: *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*, Univerzita J. E. Purkyně, Brno, 1979
- Vachek, J.: *Prolegomena k dějinám Pražské školy jazykovědné*, H&H, Jinočany, 1999

Encyklopedie:

- Barnard, A., Spencer, J.(ed.): *Ecyklopedia of Social and Cultural Anthropology*, Routhledge, London, 1996
- Encyklopedický slovník*, Encyklopedický dům Odeon, Praha, 1993

Jiné prameny:

- <http://www.vtm.cz/Modules/Common/Print.aspx?Id=4533&sid=6>
- <http://www.ujc.cas.cz/oddeleni/index.php?page=dejiny>
- <http://wordsmith.org/chat/dc.html>
- <http://www.volny.cz/pavel.toth/texty/zabava/sportaci.htm>
- <http://mediasearch.newtonit.cz>
- <http://hn.ihned.cz/c3-14234220-500000 d-brazilsky-sen-ailtona-krenaka>

SUMMARY

This dissertation focuses on the language as a part of the culture. In the theoretical part it describes speech and language as such, deals with one of the most fundamental ethno-linguistic theories – the Sapir-Whorf theory of linguistic relativism, which describes the relation of language and thought. It follows the development of the Czech language in the broader context of socio-cultural changes stressing the periods of our history that have influenced it profoundly.

It mentions the work of the Prague Linguistic Circle and the Institute of Czech Language. However, it mainly deals with the state of the Czech language in the recent years when it is going through pronounced changes mainly in the area of lexicology and when the whole language structure is changing. The thesis compares the language of different professions, so called slangs (of journalists, employees of promotion agencies, computer experts), and describes coining of new words. It addresses the contemporary phenomenon of electronic media that have profound influence upon the language. It further describes the two different points of view concerning the language development – the conservative and the liberal. The thesis contains a qualitative study on the relation to the mother tongue and its perception based on the categories of age and education.

SHRNUTÍ

Tato diplomová práce popisuje jazyk jakou součástí kultury. V teoretické části popisuje řeč a jazyk jako takový, popisuje jednu z nezásadnějších etnolingvistických teorií – teorii jazykového relativismu Sapira A Whorfa, která popisuje vztah jazyka a myšlení. Sleduje vývoj českého jazyka v kontextu sociokulturních změn a zdůrazňuje ty etapy naší historie, které jeho podobu významně ovlivnily.

Zmiňuje se o práci Pražského lingvistického kroužku i Ústavu pro jazyk český. Zejména se ovšem věnuje stavu českého jazyka posledních let, kdy prochází markantními změnami hlavně v lexikologii a kdy se mění celková jazyková kultura. Diplomová práce porovnává jazyk jednotlivých profesí, tzv. slangy (např. novinářů, zaměstnanců reklamních agentur, počítačových expertů), popisuje tvorbu nových slov. Věnuje se novodobému fenoménu elektronických médií, která mají na jazyk výrazný vliv. Dále popisuje dva diametrálně odlišné názory na vývoj jazyka – pohled konzervativní a liberální. Součástí práce je kvalitativní výzkum vztahu k mateřskému jazyku a jeho vnímání podle kategorie věku a vzdělání.

Diplomové práce se půjčují
p o u z e p r e z e n ě n ě !

U Ž I V A T E L

potvrzuje svým podpisem, že pokud tuto
diplomovou práci

**Toaderová, W.: VÝVOJ ČESKÉHO JAZYKA
V KONTEXTU SOCIOKULTURNÍCH ZMĚN S DŮRAZEM NA
JEHO SOUČASNÝ STAV**

využije ve své práci, uvede ji v seznamu
literatury a bude ji řádně citovat jako
jakýkoli jiný pramen.

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude zapůjčená práce využita	Datum, podpis

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude zapůjčená práce použita	Datum, podpis